al ACADEMIA **Козаки в італій**ських джерелах 17ст.
Prilaboru post steloj
Nova °ąęłńóśżźć °ĉĝĥĵŝ°°ĈĜĤĴŜ

19.04.2016 Я дав сюди всю картоґр 17 ст і- у
нові
Барі

~~

Пане Олеже
вицарапався (довго казатизвідки), розрахувався з козаками (італ джерела 17 ст про них) і приступаю знову до Реставрації б-ки ІФ.
Вібкрив все що прийшло на пошту. Дякую за все. Копіюю на майбутнє, бо там багато цікавого і треба дивитися уважніше, особливо з неопублікованих матеріалів. друкованих мат, що надіслали

Gerardo Cioffari o.p. LE PIETRE RACCONTANO

Le epigrafi funerarie e commemorative

della Basilica di S. Nicola

Bari 2004
http://www.centrostudinicolaiani.it/page.php?
id_cat=7&id_sottocat1=19&titolo=Epigrafi

**Наукові італійські впливи
**Архіви Італії
Підручники з **Ґеоґрафії **геогр
Ґеоґрафічні **карти

**1642 Україна була представлена на загальних картах
**Східної Європи
**Трактати про перемир'я
Одна з найдавніших італомовних **газет
**1664 **Історичні трактати Maiolino Bisaccioni т
**Приватна кореспонденція 1625
**1650 Спроба укладення воєнно-політичного союзу
**Венеціанської Італійці поширювали в **Європі
отриману інформацію

**Італійські переклади з різних мов **1655

**Козаки - нащадки Сарматів вважав полковник Рутьє

1640 М **Ідея використання козацької армії проти турків
Імідж Козаків падав у християнській Європі,

Вірмени в Україні творили досит
бл 1650 **Мандрівники**.

Ярослав Матвіїшин (Київ),
проф. Міжнародної академії Сан-Маріно (філософія),
кандидат фізико-математичних наук (історія наук).

Козаки в італійських джерелах ХУІІ ст.

Наприкінці 16-поч.17 ст. про козаків в Італії дізнавалися, зокрема в зв'язку з прийняттям унії в Україні, зосібна в той час туди докотилися несприятливі чутки про селянсько-козацьке повстанне під керівництвом Северина та Дем'яна Наливайків (1594-96), найсвіжішу інформацію про яке в Рим привезли К.Терлецький та І.Потій. У придушенні повстання брав участь майбутній Великий гетьман литовський Я.К.Ходкевич (1605–21), що вивчав військову справу в Італії та Мальті і який згодом (1618) разом з 20 тисячами козаків гетьмана П.Сагайдачного дійшов до Москви, зрадивши, однак козаків (знову союзників) під Хотином (1634). Як відомо, слідством останнього інцинденту займався батько короля Яна III (1623, Олесько-17.06.1696) руський воєвода й стрийський староста **Якуб Собеський** (1588 – 13.06.1646, Жовква), автор «Щоденника походу проти запорізьких козаків» (пер. видано Наук. думкою, 1995, 432 с.) та історії про Хотинську війну (*Commentarius belli Chotinensis* libri tres, Данціґ, 1646; пер. польською 1854 у СПб та російською 1896 і 2006 у Києві), що набрала розголосу в Європі. У ній автор, очевидець описаних подій, подаючи історію походження козаків, їх морських походів та відомості про устрій їх війська, разом зі згадками типових негативних рис їхнього характеру (у т.ч. про дії повстанців на чолі з братами Наливайками), з пошаною відгукнувся про кмітливість, відвагу й самопожертву козаків та про лицарські діяння окремих їх ватажків, особливо ж П.Сагайдачного.

На поч. 17 ст. уже застаріло, навіть в теологічному аспекті, те, що писали про Україну папські посланці єзуїти Антоніо **Поссевіно** (Possevin (1534-1611) та Альберто **Болоньєті**, які

намагалися переконати князів Василя-Костянтина Острозького та Юрія Слуцького, венеціанський посол Ієронімо **Ліппомано** (1575), урядовець Конгрегації поширення віри Джованні **Ботеро (**1592), а також ватиканський бібліотекар Чезаре **Бароній** (Baronius/Baronio; 1538-1607) та Роберт **Беллярмін** (Robert Bellarmin; 1542-1621) обидва кардинали, на яких посилається *Теофан Прокопович* (Твори, II, 427). *Disputationes* італійського полеміста-єзуїта Беллярміна, непримиренного ворога Ґ.Ґалілея, творчо використав Петро Могила, під його впливом знаходився греко-католик Теофіль Рутка, а Іриней Фальківський переписав один з його трактатів (рук.НБУВ).

1603 р. щойно прибувший до Варшави папський нунцій **Ранґоні** (Rangoni; з Корфу, що більшу частину життя провів у Римі) присилає звідти до Ватікану донесення про свої зустрічі з королем та з декількома впливовими особами, про візит й наміри лже-Дмитрія, притендента на російський трон [2], котрий хвалячись обіцяною підримкою козаків (до яких він відрядив своїх посланців) і татар, надіявся на підмогу поляків. Зустрічі відбуваються і в Самборі. Ідея спільного походу на Москву сподобалася особливо Костантину Вишневецькому, котрим зацікавився абат Мауро **Орбіні** (Orbini)ще ще при написанні своєї «Історії» (1601), відводячи в ній окремі відступи для історії України, починаючи від хрещення княгині Ольги, про Рюрика і його армію, не оминаючи слов’янську мітолоґію (на базі переважно творів Гваньїні \A.Guagnini\, який засвідчив існування жінок-козаків, згаданого Боттеро, Бонфінія (A.Bonfinius), Калімаха).

О.Чіллі (Чіллу; Alessandro Cilli / Cillù) з Пістої, музикант в оркестрі Сиґізмонда III у Варшаві, автор дещо «примітивної, але зато написаної очевидцем» [3, 21] «Історії польських повстань», повідомляє, що, після того як лже-Дмитрій «покинув таємно Москву \де його тримали під вартою\, він разом з чотирма тисячами козаків за короткий час дістався до своєї Армії» [4, 282]. Той же Чіллі згадує про участь козаків в спільному поході в Росію і описує пожежу в Москві у своїй *Historia della Moscovia* (p.108-), продовжує й згодом цікавитися козацькими справами, як видно з листів

(10.04.1610-5.03.1612) капітана Джованні дей Люна (Gio. de' Luna) до нього з-під Смоленська, в одному з яких йдеться про очікування козаків, без яких не розпочинатимуть штурм [4, 283]. Кардинал Борґезе (Borghese) отримував інформацію про описані події від папського нунція в РП маґістра **Сімонетта** (Simonetta), листи котрого 1610 р. з Ватиканського архіву, де йдеться й про козацькі справи опублікував, разом з іншими документами до нашої теми історик Турґенєв ще у 1842 р. [19, 242, 250-]. Про війни з Московію 1584 р. видав свій коментар історик і правник Райнгольд **Гайденштайн** (Heidenstein; 1553-24.12.1620), що вчився в Падуї та Сієні, секретар Я.Замоського від 1581, а потім С.Баторія та Сиґізмунда III, пропершого з яких він видав дві книги (1606, 1610). Історію тогочасної Речі Посполитої (далі скор. РП) він довів до 1603 р. і вона була видана 1672 р. латинською мовою його сином Яном (*Rerum Polonicarum ab excessu Sigismundi Augusti libri XII*)

На зломі століть чи не єдиною настільною книгою для тих, хто вирушав до Східної Європи, а на наші землі зокрема, залишалася книга «Світові відносини» (1589) нині призабутого теолога, письменника і невтомного мандрівника Джованні **Боттеро** (1540-1617), замовлена Римською курією [6]. До 1640 р. вона перевидавалася з доповненнями італійською мовою 12 раз, перекладена латинською (*Mundus imperiorum* \...\.- 1598, 1603), німецькою (1596 та ін.), іспанською та польською (Relacye powszechne.- Cracovie, 1609, 1659). В рукописі залишився білоруський переклад з другого польського видання [7, 11].

На Русь для вияснення суті й причин конфліктів (і не тільки релігійних) був направлений теолог Петро **Аркудій** (1570-1629; Arcudius), У результаті чого він видав книгу, в якій, однак, зосередив головну увагу на тому, як боротися проти єретиків [8]. Окремі його зауваження варті уваги історика не тільки релігії. Аркудій був першим доктором Грецької колеґії в Римі, де вчилися також українці [1, 209-232], творячи «першу українську колонію» (згідно ротул Падуанського

університеті з XIV по XVIII ст. навчалося декілько сот студентів з України). Блажейов

Певного розголосу по всій Італії набрала подія 1622 р., що мала місце у далекій Сицилії, де на околицях Палермо (sobborgo di Monte Pellegrino) встановили пам’ятну мармурову плиту (з моделю тривесельного козацького човна) на пошану українським козакам, які, врятувавшись з турецької неволі, спричинилися до зведення там храму св.Розалії, протектриці міста [9, 62]. Незадовго після цього інша новина поширилася далеко поза межі Італії: римський папа Павло V Борґезе нагородив золотою медаллю козацького ватажка Івана Михайловича Сулиму (страчений у Варшаві 12.12.1635) за визволення в результаті захоплення турецької триреми 300 християнських невільників, котрих він доставив у Рим (про що записав у своєму щоденнику і Альбрехт Радзивіл) Повдомлялося також, що 1656р., внаслідок блокади Дарданелл венеціанським флотом, "чотири тисячі християнських рабів втекли \з турецьких\ галер, щоб приєднатися до нього" [13, 151].

Приватна кореспонденція була своєрідним джерелом відомостей про наш край і є часто бесцінним матеріалом для сучасних дослідників. Італієць (ймовірно з Тоскани) Джованні Батіста **Тітті** (Titi**)**, втративши своє майно підчас пожежі в Ярославлі, просить 7.09.1625 допомоги у свого кореспондента-протектора, державного секретаря Тосканського герцогства Курціо Пікена (Curzio Pichena). При цьому він не тільки описує нещастя (подібного якому «не пам’ятають старі люди в Польщі»), що випали на долю міста, де все згоріло дощенту та загинуло «більше двох сотень людей», було «втрачено всі товари \та крамниці\, які там були», у т.ч. в італійців («*Montelupi, Attavanti, і двох інших тої ж професії*»), але повідомляє й про тогочасну політичну ситуацію. Він передбачає неминучість війни між Портою та Польщею, котра все ж заборонила Козакам нехтувати умовами підписаного мирного договору між ними: «Польська армія досить численна, але стоїть на кордонах з Волощиною \

Vallacchia\; а один принц цього князівства мені повідав, що Генерал мав думку напасти несподівано на тих Козаків, які відправляються корсарствувати на Чорному морі, так як вони є порушниками миру, заключеного між Поляками і Турками: якщо останні погодяться з Персами, про що вже подейкують, то війна в Польщі неминуча (s***e***curissima) \...\ [4, 95]. Практично всі італійські нунції в РП, крім надіслання офіційних реляцій, так чи інакше інформували свої приватних кореспондентів про воєнно-політичний стан в Україні взагалі і про козаків зокрема. Самі ж вони отримували відомості зосібна з приватного листування на місці. Королівський секретар Паоло **Доні**, напр., у своїх листах 1653 р. до нунція П'єтро **Відоні** висловлює свою думку про результати й перспективи «війни Хмельницького» [24, 51]. Безперечно, деякі автори прославляли переважно звитяги польської армії, як це робить Ломбарді (Lombardi, frà Mansueto), глава католицької «Священної місії у Волощині», у своєму листі від 3.10.1685 з «християнського табору на Подолії» до Козімо III з Тосканії [4, II, 98]. Тільки незначна частина тогочасної кореспонденції була опублікована як, напр., у Неаполі, до радника Амато Даніо про подорожі 1686-87 рр. [28], перевиданоі в іспанських та французьких перекладах (1719, 1727, 1758). Небагато про участь козаків доносив у Рим і папський нунцій в РП О.**Бонесана** (Bonesana), що 1689 р. займав «посаду папського касира» в антитурецьких військах під Кам’янець-Подільським. Як згодом зауважив Ю.Роллє, кількість козаків у них зменшилася, ймомірно, внаслідок «сварки Палія зі старшиною \-нами?\ в Немирові» (за *Нагнибіда Р.В.* Турки на Поділлі очима Юзефа Ролле: нові подробиці та уточнення; в редакції).

Систематичні відомості про Україну частіше надходили до Ватікану і Венеції від послів, дипломатів, нунціїв, а також мандрівників тощо. Детальніше, напр., про воєєно-політичне становиче в Україні, не забуваючи про козаків, доносять венеційський посол Крістофер **Вальєр** зі Стамбула /бл.1616/ та домініканець Емідіо **Портеллі д’Асколі** з Криму (*Portelli d’Ascoli, Emid\d\io.*, котрий організував у Кафі 1624-35 рр. другу колонію домініканців

[18, 168-], ставши префектом. Він об’їхав морем півострів, описав його природу, виклав свої зауваження про історію, релігію і звичаї населення, додаючи відомості й про навколишні землі, у т.ч. про козаків та Черкесію (Descrittione del Mar Negro et della Tartaria, 1634; London, 1767; ЗООИД, 1902, Т.24). Згодом він продовжив свою місію в Лєванті, як це зробив його колега Джульяні **да Лукка**. Відомо імена декількох учасників першої місії. Ними були зокрема Антоніо де Караманьо (Caramagno, 1615), маґістр (1617), Амброджіо Таджья (Taggia) та Раймондо Монтекукулі (Montucuculi). Як свідчать обидва, а за ними Боплан, у місті було немало нащадків ґенуезців та православних, у т.ч. греків. Квіріні 1672 р. добився права торгувати у Кафі також для своїх венеціанських купців.

Портеллі дає опис або коротко згадує низку населених пунктів Криму, як-то Бахчисарай; *Альма або Фот-сала; Карасу* значний торговельний центр ханства, також невільницький ринок як у Кафі; місто знищене донськими козаками, 1630 р. витримало облогу запорізькими. нині - Білогірськ);
Кафа, де за описом Портеллі 1634 р. «турки мали 70 мечетей, греки 15 церков з митрополитом, вірмени 28 церков з єпископом, католики 1 церкву (Св. Петра), яку їм 1624 р. передали для користування вірмени, а караїми та євреї по 1 синагозі», що не співпадає однак з данними Боплана [22, 177].

Джованні Джульяні да Лукка (Giuliani da Lucca), перш ніж попасти в Кафу, побував в материковій Україні, про що свідчить його лист, написаний з Бару в Рим у серпні 1645 р. Він повинен був передати листа від Сенату шаху Аббасу II в Персії, куди його призначили послом, а тому його перебування в Криму не було довготривалим, але він встиг залишити свої замітки про цей край [18]. У цьому листі він посилається на вікарія в Сицилії домініканця маркіза Фуксардо (Pedro Fuxardo Zuñiga y Requesens, marchese de los Veles.), що преставляв там інтереси іспанської корони і одночасно мав завдання навязати контакти козаками.

Здійснити цей дипломатичний демарш він намагається того ж місяця через Тьєполо, венеціанського посла у Варшаві, якого просить (через посередництво Сенату Венеції) «від імені Іспанії» звернутися до польського короля, аби той розпорядився зробити необхідне (*a nome di Spagna per far uffici con sua maestà per la mossa de' Cosacchi nei Mar Nero*). Помилка обидвох дипломатів, як ми вже підкреслювали [9, 51], полягала в томуь що вони не зверталися до козаків прямо, без посередників на троні. Джульяні так само як й Портеллі цікавився багатьма народами Півдня Ураїни, Кавказу тощо [18], про що свідчить його рукопис (без назви, що починається словами: «Fatta da me Frà *Giovanni da Lucca* Dominicano circa il modo di vivere colle particolarità de' costumi delli Tartari Percopiti, Nogai, Circassi, Abbazà /…/ quale è grossissimo, e divide i **Cosacchi** dai Tartari /…/ Mangrilli e Giorgiani»), виданий Чьямпі [4, 52-72], а ще раніше Тивено (Melchisédech Thévenot) [21, 14–23]. Останній опублікував також італомовну реляцію Віміни, в якій мова йде і про козаків [21, XCIII- XCVII]. Боплан напевно знав описи обидвох домініканців, повторивши зокрема одну з їх помилок про те, що після народження, подібно до деяких тварин, татарчата деякий час не можуть розплющити очі [22, 182].

****Наукові італійські впливи** зазвичай на наступні сторіччя. Однак вихованці з України,- навчаючись, починаючи з ХУ ст., в тамтешніх університетах (серед яких прославилися **Юрій з Дрогобича** та **Мартин з Журавиці** [30]) або як приватні учні (скажімо, навіть у **Ґалілея** [9, 28-47]),- мали змогу ознайомитися з певними досягненнями в галузі зокрема природничих наук, що стимулювати їх відхід від схоластики і поширенню нових ідей на батьківщині. Маловідомими ще нині є і сіцілійські впливи, напр., в області астрономії. Угорець А.**Дудич** (Andréa Dudith), що присвятив свій трактат про комету 1579 р. подільському воєводі М.Мелецькому (Meliecki), допомагав італійцеві **Скварчялупі** (M. Squarcialupi) опублікувати свій трактат про Полярну зірку (1581) в Раківській школі, де викладали елементи зосібна математики та астрономії (за підручником **Стеґманна** \Stegmann\). Учителі школи, після її закриття, перебралися до

подібних соцініанських закладів на Волині (що діяли там до часів Хмельниччини). Свій трактат про комету, в якому Скварчялупі критикував астрологію, він присвятив 1580 р. Дудичу [9, 63].

Досліди Архімеда, мессінського математика і астронома Альфонса **Бореллі** (Borelli, 1608-79), а також падуанського проф. медицини Андреа Везалія цитуються в курсах Києво-Могилянської академії (КМА), починаючи з к. 17 ст. Добре відомий там математик Х.**Клавій** підтримував тісні контакти з ґалілеанцем Ф.**Мауролікіо** (Maurolico), відвідавши Мессіну 1574 р. Знаний у нас з тих часів голландський археолог Атанасій **Кірхер** (Kircher; 1602-80) понайомився там з натуралістом Кастеллі (Pietro Caslelli), засновником міського ботанічного саду (1602-80) та першої катедри медицини в тамтешньому університеті, а в Палермо часткого написав відомий у нас твір (що містить опис Київо-лаврських печер) «Підземний світ» ("*Mundus subteraneus*".- Amsterdam, 1655) за допомогою, сіцілійського природознавця, математика і астронома **Вентімілья** (Carlo Maria Ventimiglia; 1570-1667), прозваного «Палермським Архімедом» [9, с.63]. Його родич **Альфонсо Вентімілья,** на замовлення кастильського принца Філіберто (Emanuel Filiberto), написав бл. 1630 р. портулан з воєнними і ґеоґрафічними відомостями про країни, з додатком мапи, поділена між своїми сусідами. Щоправда портулани 14-16 ст. каталонських та італійських картоґрафів Чорного моря і прилеглих земель були значно інформативнішими щодо топонімів нашого Півдня.

Одна з найдавніших італомовних **газет, *Il Corriere ordinario,*- яку у Відні (на заміну німецькомовній) видавав двірцевий друкар Гакке (Hacqué \Hakhy, Haegius, Johann Baptist, Giovanni Baptista; бл.1634 - 1678),- поміщала досить часто інформацію й про козаків. Вона виходила, зазвичай, два рази на тиждень, починаючи з 1671 р. По смерті Гакке його справу продовжив Й. ван Ґелєн (Johann van Ghelen die Firma), формуючи колекцію інформаційних листків (та «летючок»), починаючи з 1677 р. [31]. У них дещо більше ніж за рік ми натрапили на не менше ніж 14 повідомлень про козаків. У повідомленні, напр., від 2.08.1678 йдеться про передбачуване

переміщення королівського двору з Яворова у Жовкву, а потім до Львова, про пересування турецького війська в напрямку Запоріжж’я (verso Zaporose) і про відрядження руського воєводи (Waivoda Ruski) для інспекції військ, у т.ч. козацьких, щоб перевірити їх бойову готовність; про захоплення запорозькими козаками «язика» з «Оттоманської Армати», що вказав на місце розташування своїх військ, на яке «негайно були надіслані сили в 100.000 \чоловік\ з Московитів та Козаків, а ми очікуємо \новин\ як їх приймуть Турки; останні ж здійснюють незліченні наскоки, починаючи від Валахії \Волощини\, від Велінії (Velinia), гонячи геть багато худоби, що призведе до сильного \grandissima\ голоду» (на полях аркушу є тогочасний напис чорнилом: «Цей \друкований\ аркуш додано до ориґіналу в Кракові 19 серпня 1679 р.»). У тому листі повідомлялося, що «в околицях Києва (Kiovia) отаборилося 100.000, а на другій стороні Дніпра – 200.000. Московитами командує Князь Черкаський». Тим часом з України не поступило достовірних деталей про козацький заколот, коли нібито «вбили генерала Самойловича; радше є підтвердження про заколот і про те, що його відправили до Царя» [31].

***далі не опрацьовано

******Трактати про перемир’**я, а деколи й про «вічний» мир між сусідами-колонізаторами наших земель, в яких майже завжди зачіпалися інтереси України і козаків, досить часто, так само як відомості про воєнні події, у т.ч. про перемоги чи поразки козаків, поширювалися у друкованому вигляді. У брошурі, виданій у Падові 1603 р., уже як історичну подію трактували повідомлення Франческо да Колло про перемовини про мир між можновладцями РП та Московії, написане ним 1518 р., з доданням його ж «реляції про цю подоріж, і про ці краї Північні, про гори Ріфейські, і гіпербореї, про справжній витік ріки Дон та про Азовське море (*Da Collo F.* Trattamento di Pace [...] Con relazione di quel viaggio, e di quei paesi Settentrionali, de' Monti Riphei, et Hiperborei, della vera origine del Fiume **Tanai**, et delle **Pallude Meotide** [...] - Padua, 1603). Можливо вірячи деяким картографам, що зображали на своїх картах ці гори і

вказували місце поселення цього народу (Velho, Bartollomeu 1561; Vaz Dourado, Fernào 1570), а скоріше, як писав пізніше Ф.Аделунґ (1818), «щоб подобатися своєму імператорові, поклоннику (*partisan*) Птолемея, наш дипломат змушений був написати що Матеус з Міхова не мав рації» [11], стверджуючи, що те й друге не існують в дійсності. ММ (Maciej z Miechowa; 1457 - 1523), автор «Трактату про дві Сарматії» (1517), що на поч. 16 ст. відвідав Україну та Московію, виправив низку помилок, допущених Птолемеєм.

Ґвальдо-Пріорато (Gualdo-Priorato, Conte Galeazzo) в своїй «Історії імператора Леопольда» помістав серед документів текст мирного договору між РП і Брандембургом 1658, де §.3 проголосив необхідність «Кориґування \aggiustamento\ Корони польської з Козаками»

=

Gualdo-Priorato Conte Galeazzo, Historia di Leopoldo Cesare, contenente le cose più memorabili successe in Europa dal l656 sino al 1670 co' ritratti de' Principi, de' Generali, e de' ministri principali; gli assedj delle Piazze e battaglie seguite, con le scritture, lettere, trattati, e capitolazioni posti nel fine della Historia. In Vienna d' Austria 1670. appresso Gio. Batista Hacque Stampatore Accademico. T. III, co' documenti in fine dell' ultimo foglio. Ritratti e Carte generali e topografiche appartenenti alla Polonia

DOCUMENTI

III. «Capitoli della pace tra PoIonia e Brandemburgo l'anno 1658.»

Aggiustamento della corona di Polonia coi **Cosacchi**.

IX. Confederazione dell'esercito del regno di **Polonia** col Principe Lubomirski fatta nel campo vicino a Leopoli a' 6 Luglio 1665.

S. M. vicne in Zolkievv trattato con maniere umaniffime. Si dice , che la legazione consista, che vedendo i Colacchi esser poco à cuore le loro cole à Moscoviti, che gli anno lasciato piantar 2. Fortezze sù la faccia da pochissime forze de’ Turchi , tocchino di ritornar sotto il loro na tural Signore, se non vedono andar

meglio le cose in Ukraina sotto la diffesa de’Moscoviti. Sopra di che la Maestà del Rè non delibererà se non [19].

[19]. *Turgenevio A.J.* Historica Russiae monumenta /.../. T.2. Scripta varia a secreto Archivo Vaticano et aliis Archivis et bibliothecis Romanis excerpta continens, inde ab anno MDLXXV ad annum MDCCXIX., Petropoli: typis Edwardi Pratei, 1842.

S. M. vicne in Zolkievv trattato con maniere umaniffime. Si dice , che la legazione consista, che vedendo i Colacchi esser poco à cuore le loro cole à Moscoviti, che gli anno lasciato piantar 2. Fortezze sù la faccia da pochissime forze de’ Turchi , tocchino di ritornar sotto il loro na tural Signore, se non vedono andar meglio le cose in Ukraina sotto la diffesa de’Moscoviti. Sopra di che la Maestà del Rè non delibererà se non [19].

[19]. *Turgenevio A.J.* Historica Russiae monumenta /.../. T.2. Scripta varia a secreto Archivo Vaticano et aliis Archivis et bibliothecis Romanis excerpta continens, inde ab anno MDLXXV ad annum MDCCXIX., Petropoli: typis Edwardi Pratei, 1842.

1640 M **Ідея використання козацької армії проти турків була чи не вперше* в Італії висловлена Карлом **Ґамберіні** (Gamberini), секретарем нунція Болоньєті (Bologneti), який, знаходячись в Кракові та інших містах польського королівства, часто чув про «козаків на Дніпрі», "люди сміливих і рішучих." 12.07.1585 він написав до Венеції про можливості, «на які можна надіятися від козацького війська» (*nell’ arme de' Cosacchi*), запропонувавши одночасно свої послуги в налагодженні переговорів.

* [Caccamo D.]: Il carteggio di Giovanni Tiepolo ambasciatore Veneto in Polonia (1645-47). A cura di D. Caccano. Roma, 1984.- C.15

Поряд з іншими цю ідею різними способами, але майже завжди з вигодою для польської корони, розвивав **Джованні Тьєполо** (Tiepolo), венеціанський посол (1645-47) до короля Владислава, з яким він мав нагоду подружитися ще у Мантові. Наприкінціі однієї зі своїх реляцій до Венеції (а нині у тамтешньому архіві їх - 146) він писав про походження і звичаї козаків (рукописна копія з якої 1656 р. збереглася у

римській бібліотеці Барберіні [4, II, 206]). У першій же депеші охоплено питання, пов'язані з Україною, зокрема Тьєполо наштовхує венеціанський Сенат на думку, що витівки козаків у Чорному морі, які не завжди одобрювали поляки, можуть піти на користь у спільній боротьбі проти Порти, навіть коли вона знаходиться у стані мирних відносин з Польщею. Сенат, у свою чергу, звертаючись до Тьєполо (22.07.1645), висловив надію на те, що за допомогою козацької «команди \ squadre\ Папи» \Інокентія X ; 1644-55\ та «інших принців» буде "притуплено оттоманський фурор" (*rintuzzato il furor ottomano*), а "Готова диверсія Козаків у Чорному морі принесла б чудодійний вплив на користь християнства в такій важливій кон’юнктурі "
=[Caccamo D.]: Il carteggio di Giovanni Tiepolo ambasciatore Veneto in Polonia (1645-47). A cura di D. Caccano. Roma, 1984.- С. 60).

"за витоком" козаків в Чорному морі було тільки зараз palesarci свої добрі наміри бути це сприяло і закликав теплотою і сили її величності було б відмінно операції, і тому ви не могли б досягти, козаки їх собі царя, який, самі по собі похилому allé зброї, не вдасться, незважаючи на дуже здоровим і підтягнутим ".
= [Caccamo D.]: Il carteggio di Giovanni Tiepolo ambasciatore Veneto in Polonia (1645-47). A cura di D. Caccano. Roma, 1984.
= [, с. 58].

Взагалі, посол в своїх депешах багато місця відводить подіям, навіть незначним, про козаків і Україну. Часи були неспокійні і Тьєполо, як, втім, і інші посли, вимушений був все-таки орієнтуватися переважно на польську політику. Проте, він мав завдання сформувати східний альянс, і отже, він автоматично був змушений шукати позитивні аспекти в політичних і військових вчинках і поведінці козаків, підкреслювати навіть те, що могло б здатися неугодним польській шляхті. Тому Тьєполо збирає інформацію з різних джерел, напр., з Ґембіцьким (A. Gembitz'ki), *monsignor*’ом луцьким (Luceoria; 20.09.1645). Тьєполо неодноразово намагається (так само, як й його наступник - посол Кавацца \ Cavazza\)стимулювати втручання козаків на Чорному морі, однак не через безпосередні контакти з ними, а через короля. Останній йому, відповідав, напр., що він "уже написав генералові [гетьману Б.Чмельницькому], що виготовлено 25 чайок (*caicchi*), кожна з яких вміщає 60 чоловіків, що в цей момент очікує на відповідь \від козаків\ \...\ (Доповідь Тьєполо

в Сенаті, 23.08.1647).
= [*Caccamo D.*]: Il carteggio di Giovanni Tiepolo ambasciatore Veneto in Polonia (1645-47). A cura di D. Caccano. Roma, 1984. стор 519

Активність козаків стає темою низки депеш, відправлених Тьєполо до Венеції, але незабаром політика польської влади змінила свій напрямок, за думкою посла "рівносильний звичайній данині татарам, яких іншим способом не можна було заставити дотримуватися миру, і що, нарешті, повинен бути закритим вихід Козаків до Чорного моря, а ті хто вже туди вийшов повинні бути відкликані" (з останньої депеші Сенату від 23.08.1647 року).
= [Caccamo D.]: Il carteggio di Giovanni Tiepolo ambasciatore Veneto in Polonia (1645-47). A cura di D. Caccano. Roma, 1984. стор 556.
Але польський король на той час уже втратив свій вплив на рішення козаків: почалася визвольга війна, яка для місії Тьєполо стала однією з причин її провалу
= [Matvijiscyn, Ia.: *La cultura e la scienza … tra Italia e Ucraina*. ’92, p. 51]

Ecco corne il Tiepolo scrive a Ladislao IV. in una lettera datata 6 settembre, insistendo sulla diversione // dei cosacchi:
"Ogni subita et improvvisa mossa di Cosacchi in mare o in terra, anco permissivamente, riuscirebbe di sommo avantaggio" (ib., p. 103).

Historia della guerra di Candia di Andrea Valiero senatore ...
books.google.fr

Andrea Valiero - **1679** - Прочитані - Інші виданняIl che diede moriuo- alla **Republica** di trattenere ancora il Cauazza à quella Corte per tentare di profittarsi _co' Cosacchi , vse suaniuano le speranze di concludere con tutto 'il Regno. Intanto à Costantino oli commos1 so il Popolo per vna ...
30 посилань

1686 Geropoldi, Antonio, nobile Albanese. Bilancia historico-politica dell' impero Ottomano: overo arcani reconditi del

Maomettismo Dalle cose più velate cosi antiche, come moderne /.../.- Venetia: Gio. Parè alla Fortuna, 1686 Web

c.83 коротко де живуть козаки, про Петра Дорошенко \йому спец розділ
c.84 Il Kiminielki già anni circa 40. suscitò tumulti in Ukraina chiamando à rumore li Cosacchi habitanti nelle vicinanze de'Tattari , Moscoviti, e Turchi . Il preteflo fù invali'do, bensì furno assai valide le loro forze , con le.. uali trasseroà quasi estremi ...хотів би знати, хто стоїть за його спиною Як оцінити з «сучасної точки зору» його дії

carte **1641 Sanson Nicolas: Ucraina o Paese de Cosacchi.- Paris 1641 [Borscak E.'35, p.190] C-U; it-u

1640 M **Ідея використання козацької армії проти турків була чи не вперше* в Італії висловлена Карлом **Ґамберіні** (Gamberini), секретарем нунція Болоньєті (Bologneti), який, знаходячись в Кракові та інших містах польського королівства, часто чув про «козаків на Дніпрі», "люди сміливих і рішучих." 12.07.1585 він написав до Венеції про можливості, «на які можна надіятися від козацького війська» (*nell' arme de' Cosacchi*), запропонувавши одночасно свої послуги в налагодженні переговорів.

* [Caccamo D.]: Il carteggio di Giovanni Tiepolo ambasciatore Veneto in Polonia (1645-47). A cura di D. Caccano. Roma, 1984.- C.15

Поряд з іншими цю ідею різними способами, але майже завжди з вигодою для польської корони, розвивав **Джованні Тьєполо** (Tiepolo), венеціанський посол (1645-47) до короля Владислава, з яким він мав нагоду подружитися ще у Мантові. Наприкінціі однієї зі своїх реляцій до Венеції (а нині у тамтешньому архіві їх - 146) він писав про походження і звичаї козаків (рукописна копія з якої 1656 р. збереглася у римській бібліотеці Барберіні [4, II, 206]). У першій же депеші охоплено питання, пов'язані з Україною, зокрема Тьєполо наштовхує венеціанський Сенат на думку, що витівки козаків у Чорному морі, які не завжди одобрювали поляки, можуть піти на користь у спільній боротьбі проти Порти, навіть коли вона знаходиться у стані мирних відносин з Польщею. Сенат, у свою чергу, звертаючись до Тьєполо (22.07.1645), висловив

надію на те, що за допомогою козацької «команди \ squadre\ Папи» \Інокентія X ; 1644-55\ та «інших принців» буде "притуплено оттоманський фурор" (*rintuzzato il furor ottomano*), а "Готова диверсія Козаків у Чорному морі принесла б чудодійний вплив на користь християнства в такій важливій кон'юнктурі "
=[Caccamo D.]: Il carteggio di Giovanni Tiepolo ambasciatore Veneto in Polonia (1645-47). A cura di D. Caccano. Roma, 1984.- C. 60).

"за витоком" козаків в Чорному морі було тільки зараз palesarci свої добрі наміри бути це сприяло і закликав теплотою і сили її величності було б відмінно операції, і тому ви не могли б досягти, козаки їх собі царя, який, самі по собі похилому allé зброї, не вдасться, незважаючи на дуже здоровим і підтягнутим ".
= [Caccamo D.]: Il carteggio di Giovanni Tiepolo ambasciatore Veneto in Polonia (1645-47). A cura di D. Caccano. Roma, 1984.
= [, c. 58].

Взагалі, посол в своїх депешах багато місця відводить подіям, навіть незначним, про козаків і Україну. Часи були неспокійні і Тьєполо, як, втім, і інші посли, вимушений був все-таки орієнтуватися переважно на польську політику. Проте, він мав завдання сформувати східний альянс, і отже, він автоматично був змушений шукати позитивні аспекти в політичних і військових вчинках і поведінці козаків, підкреслювати навіть те, що могло б здатися неугодним польській шляхті. Тому Тьєполо збирає інформацію з різних джерел, напр., з Ґембіцьким (A. Gembitz'ki), *monsignor*'ом луцьким (Luceoria; 20.09.1645). Тьєполо неодноразово намагається (так само, як й його наступник - посол Кавацца \ Cavazza\)стимулювати втручання козаків на Чорному морі, однак не через безпосередні контакти з ними, а через короля. Останній йому, відповідав, напр., що він "уже написав генералові [гетьману Б.Чмельницькому], що виготовлено 25 чайок (*caicchi*), кожна з яких вміщає 60 чоловіків, що в цей момент очікує на відповідь \від козаків\ \...\ (Доповідь Тьєполо в Сенаті, 23.08.1647).
= [*Caccamo D.*]: Il carteggio di Giovanni Tiepolo ambasciatore Veneto in Polonia (1645-47). A cura di D. Caccano. Roma, 1984. стор 519

Активність козаків стає темою низки депеш, відправлених Тьєполо до Венеції, але незабаром політика польської влади

змінила свій напрямок, за думкою посла "рівносильний звичайній данині татарам, яких іншим способом не можна було заставити дотримуватися миру, і що, нарешті, повинен бути закритим вихід Козаків до Чорного моря, а ті хто вже туди вийшов повинні бути відкликані" (з останньої депеші Сенату від 23.08.1647 року).
= [Caccamo D.]: Il carteggio di Giovanni Tiepolo ambasciatore Veneto in Polonia (1645-47). A cura di D. Caccano. Roma, 1984. стор 556.
Але польський король на той час уже втратив свій вплив на рішення козаків: почалася визвольга війна, яка для місії Тьєполо стала однією з причин її провалу
= [Matvijiscyn, Ia.: *La cultura e la scienza … tra Italia e Ucraina*. ’92, p. 51]

Ecco corne il Tiepolo scrive a Ladislao IV. in una lettera datata 6 settembre, insistendo sulla diversione // dei cosacchi:
"Ogni subita et improvvisa mossa di Cosacchi in mare o in terra, anco permissivamente, riuscirebbe di sommo avantaggio" (ib., p. 103).

Імідж Козаків падав у християнській Європі, як тільки вони виступали спільно з Турками або Татарами проти католицької Польщі. Коли ж Козаки єдналися з кимось з трьох названих потенцій проти Московії, то у Ватикані закривали очі на подібну стратегію, до речі типову для тодішньої Європи. Ось один з прикладів реакції згаданого історика [12] який часто звертався до історії Козаків. Папа, відчувши загрозу від Турків, особливо 1645 р., коли султан Ібрагім (**Ibraim**), направив свою армаду проти Мальти (с.178), а невдовзі проти Кандії, одночасно готуючись завдати смертельного удару Венеції. Велика надія Папи була на польського короля Владислава, «одного з найбільш

лицарських (*valorosi*) принців християнства одного [12, 179], але його правління закінчилося смертю. Папа порадив його брату Казимиру (Casimiro) вийти з Ордену єзуїтів, щоб уступити на трон.

Зайнявши його, він (Ян II = Казимира V = Ян-Казимир; 1609-1672; 1648-1668) «виступив з військом від 30 до 40 тисяч чоловік проти Татар, що об'єдналися з Козаками України \...\ ; і ці дві Нації складали армію приблизно 400 тисяч солдат, які заглибилися в Польщу, але завдяки особливому божому провидінню \...\, після кількох боїв, доля усміхнулася Полякам. Це не завадило очільнику козаків повернутися через деякий час з новою армією понад 3оо. тисяч чоловік, не кажучи вже про шведського Короля, який несподівано ввійшов у Королівство з другої сторони; підкорюючи все під себуе», маючи таємні знисини з багатьма Палатинами, чи губернаторами провінцій, зрадниками свого принца і своєї батьківщини. (с.179). Але це війско Татар і Козаків було на щастя розбите Казимиром, що став під протекцію Б. Станіслава Костки (Costca), Поляка з Товариства Ісуса; і таким чином звільнився від багатьох ворогів, одного за другим» [12, 179]..

**Архіви Італії

Козацька тематика присутня в численних документах про Порту в архівах та бібліотеках Ватікану та Венеції, особливо в останній, як, напр., рукопис к. ХУІІ ст. «Інформаційні листи про Турецькі справи про релігію і правління цивільне, воєнне, політичне і економічне, написані сеньором секретарем Сенату Венеції Пьєтро **Бусінелло**» (Venise.- B. Querini Stampalia.- Ms Cl. IV. Carteggi.- Cod. 59 (659), його ж Cod.60 XVIII ст.; т.с. в університетській бібліотеці м.Падуя), автора історичного мемуару на цю тематику (доповнене вид. Leipzig, 1778 Historische Nachrichten von der Regierungsart, den Sitten

und Gewohnheiten der Osmanischen Monarchie aufs **neue herausg**., berichtiget und mit Anmerkungen, auch einem Türkischen Register versehen durch Christop Wilhelm Lüdeke.- Leipzig – 1778

1949 Ватиканські матеріали до історії України.— Т. 1: Донесення римських нунціїв про Україну 1648–1657 р. // Жерела до історії України-Русі.— Львів, 1919.— Т. 16.— 236 с. (**Перевидання: Львів, 1924–236 с.** Forests sub 1924 en lia Bb) Bio i- u cos

Cond. 1650 Rizaliti, Renato, prof de l'Un de Florence: Doba Xmel'nyc'koho v Ukraïni u svitli istory^cnoî xroniky mista Lukky [It. //Ukr Ist ^journal, 1999, n°3, p.138-142. C'est la trad de son article publi

ié dans "Actum Luce" 1990, n1-2. (selon notes de chronique de Martino Manfredi) cond '1650 /i- u. Bb /#.

1633- **Історичні трактати Maiolino Bisaccioni та ін див окр

1633 Bisaccióni, Maiolino Майоліно Бізаччьоні Бізаччіоні (1582-1663) історик, письм.
Спочатку вивчав право, але незабаром відмовився від професії юриста і вступив на військову службу в Венеції, пізніше на службі у Папи Римського, князям Есте і герцога Савойського. Переїхавши до Венеції, повністю присвятив себе літературній творчості і вивченню історії. Він автор 62 романів, ..., роману з історії Московського царства і Лжедмитрія («Demetrio moscovita», 1643) і ряду мелодрам. Найбільшу увагу в «Історії громадянських війн останнього часу» приділив дослідженню буржуазної англійської революції (1640-1660) і національно-визвольної боротьби на Україні, значна частина якої входила тоді до складу Речі Посполитої.

Вперше в історіографії створив монографію про національної революції 1648-1676 років на Україні. У ній

зазначив жорстоке гноблення селян і козаків з боку польської знаті і короля, як одну з причин повстання, підкреслював всеукраїнський національно-визвольний і конфесійний характер боротьби; змалював Б. Хмельницького талановитим державним діячем, полководцем, політиком і дипломатом. Його твір «Історія громадянських війн останнього часу» - перша цілісна і завершена монографія про Визвольну війну, включеної в широку панораму тогочасної європейської історії.

= Bisaccioni, Maiolino. - цивільні і політичні пости на різних принцах: як в Модені, в Корреджо, в Тренто, в Авелліно, на Сицилії і в Турині на герцога Вітторіо Амедео I, а потім вдова його, леді Кристина , madama Cristina. Modena, a Correggio, a Trento, ad Avellino, in Sicilia e a Torino presso il duca

Він написав шість томів коротких оповідань, а також кілька мелодрам; Крім того, багато перекладені романи з **французької** мови.
... заслуга його суттєва робота історичної та політичної, яка почалася в 1633 році . Він продиктував також Продовження dell'Istoria де 'його Алессандро Zilioli раз, що доходить до 1650. в цій області скористалося великий досвід військової справи і політики, здатності і чесності задіяти хороші джерела, і бажання бути хорошим суддею відповідних подій. Так що не слід плутати з lutulenti істориків свого століття, і все ще може зробити себе. = Dettò anche una Continuazione dell'Istoria de' suoi tempi di Alessandro Zilioli, che giunge fino al 1650. In questo campo gli giovò la vasta esperienza delle cose militari e politiche, la capacità e l'onestà di attingere a buone fonti, e il desiderio di essere buon giudice degli avvenimenti narrati. Perciò non va confuso con i lutulenti storiografi del suo secolo, e può rendere ancora qualche servizio. Він помер у Венеції, в злиднях, 8 червня 1663.
= Luigi Fassò //Enciclopedia Italiana (1930)

Maiolino Bisaccioni. Commentario delle Guerre successe in Alemagna dal Tempo, che il Re Gust. Adolfo di Suetia si levo da Norimberga books.google.fr - Venetia: Andrea Baba, **1633** –

°sous 1632 “In Polonia have il Signor di Bona radunata una quantità di Cosacchi per servigio dell’Imperatore, e questi condusse in Slesia per congiungersi à gli altri Cesarei, ma risaputosi da Sassoni, e Suedesi andarono ad aspettarli à certo passo dove per necessità doveano arrivare li Cosacchi, e gli riceverono in modo, che più di 800. ne restarono morti, e il rimanete si salvò con la fuga. Doppo questo il Colonello Tubal con alcuni reggimenti occupò Chosel Ratibor /mia Raciborz?/, e Lisvitz /Lisuitz/. P.54

= 1633 Maiolino Bisaccioni. Коментар війни відбулося в Alemagna за часом, що король Gust. Адольф Suetia Я виведу вас з Нюрнберга books.google.fr - Венето: Андреа Баба, 1633 - Sous ° тисячі шістсот тридцять дві "в Польщі пан Bona зібрав кількість козаків на службі імператора, і це призвело до Сілезії приєднатися до побратима Cesarei але risaputosi на саксів, і пішов Suedesi чекає певної стадії, де в разі потреби козаки повинні були отримати їх, і вони отримали так, що більше 800 з них все ще були мертві, а перебування був врятований польоту. Doppo цього полковника Тувалу з деякими полками займали Chosel Ратибор / Racibórz мій? /, I Lisvitz / Lisuitz /. стор.54

1653 # Maiolino Bisaccioni. Delle historie memorabili de' nostri tempi che contengono le guerre di Germania dalla mossa del Rè di Suetia doppò la Pace di Lubecca, sino alla Pace di Munster, seguita l'Anno 1650. Scritte dal Co. Maiolino Bisaccioni, /…/ e questo volume viene ad essere in ordine la quarta parte Delle historie memorabili di Alessandro Ziliolo /de nostri tempi scritte, parte prima [-quinta] /. Том 4 Venetia : presso il Turrini, 1653 – 549 p.

=1653 # Maiolino Bisaccioni. Historie пам'ятного де 'нашого часу, які містять воєн Німеччини очерету т рухатися Suetia після того, як за Договором про Любеку, до світу Мюнстера, а потім рік 1650. Написано До Maiolino Bisaccioni, / ... / і цей обсяг це повинно бути в порядку четверта частина пам'ятних історій Олександра Ziliolo / де-письмовими наш час, частина перша [-quinta] /. Том 4 Венето: на Турріні, 1653-549 с.

= p135 Il baron di Bona andò in Polonia per haver numero di Cosacchi /…/

p.231 In Polonia ad una Dieta tenuta da quella Republica, comparve un Ministro della Corona di Suetia, che essaggerò, sopra gli aiuti di Cosacchi, che si preparavano per Cesare, protestò, che questo era un voler rompere la tregua tra quei due Regni, ma che la Suetia era pronta anche alla guerra, senza prendersi punto di noia dela guerra di Germania prosessando di bastare ad ambidue : la Dieta adunque determinò, che non andassero genti ne dall'sua, ne dell'altra parte.

1644 «Меркурій» В. Cipi** (Vittorio Siri), своєрідний щорічник

Vittorio Siri l Mercurio overo historia de' correnti tempi en 15 volumes in-4°, 1644-1682, pubblicata in diverse città (Venezia, Lione, Casale Monferrato, Parigi, Firenze).
I primi 5 volumi, pubblicati tra il 1644 e il 1655 si riferiscono alla storia europea fino al 1645, sulla base di documenti raccolti da lui quando viveva a Venezia. Gli altri 10 volumi pubblicati tra il 1667 e il 1682 si basano principalmente su fonti diplomatiche francesi. In questo lavoro monumentale (oltre 16 800 pagine) Siri pubblica in-extenso un numero significativo di documenti, lettere, ecc in conformità con il suo metodo originale di permettere al lettore di farsi un parere fornendo accesso alle fonti documentali e minimizzando il ruolo della mediazione dell'autore. Infatti, egli ritiene che la verità storica si trova solo nei fatti di studio documentati e che il compito dello storico è solo quello di registrare accuratamente e correttamente i fatti, rinunciando a qualsiasi ambizione di costruire un quadro interpretativo, atteggiamento che può essere considerato come "positivista". I volumi XVI e XVII, che raccontano le vicende della Fronda rimasero inediti. Una copia di questi volumi è presente presso la Biblioteca Nazionale di Francia.
Al Bio
Vittorio Siri (Parma, 1608 – Parigi, 1685) è stato un matematico e monaco italiano.
Biografia[modifica | modifica wikitesto]

Studiò presso il monastero benedettino di San Giovanni Evangelista a Parma, dove prese i voti nel 1625. Prima si dedicò

alla geometria e venne inviato a Venezia ad occupare una cattedra di matematica. Fece amicizia con l'ambasciatore di Francia e prese confidenza con la politica.

Nel 1640, pubblicò un'opera sull'occupazione di Casale Monferrato dove mostrò la sua preferenza nei confronti della Francia, cosa che gli valse la protezione da parte del cardinale Richelieu che gli consentì l'accesso ai suoi archivi. Questo materiale consentì al Siri di prendere in considerazione il suo progetto del Mercure. Dopo aver inviato i suoi primi scritti a Mazzarino, ricevette una pensione e il titolo di consigliere, cappellano e storico del re come ricompensa.

Problemata et theoremata geometrica et mecanica, Bologne, 1633
Propositiones mathematicae publicae demonstrandae, Parme, 1634

Memorie recondite dal 1601 al 1640, 8 vol. in-4, Roma e Parigi, 1676-79, dal quale è stato tratto Anecdotes du ministère du cardinal de Richelieu e gli Anecdotes du ministère du comte d'Olivarès. Le memorie segrete coprono la storia del regno di Enrico IV e Luigi XIII, e costituiscono un'importante testimonianza storica: introdotto nei segreti della corrispondenza, Vittorio Siri ebbe accesso alle istruzioni e corrispondenze segrete, che sono andate purtroppo perdute. Essi sono stati tradotti in francese per la prima volta nel 1768 da Jean-Baptiste Requier, sotto il titolo Mémoires secrets tirés des archives des souverains de l'Europe.
mi legis kaj fotis sube 1682
Il Mercurio Overo Historia De' correnti tempi di **Vittorio Siri,** consigliere di stato, et historiografo. Tom 15.- Firenze: Ipolito dlle Nave, 1682 Della Casa, 1682 – 874 ,

El t.15 MERCURIO

Siche ^corjdiariamente ingroflsauasi so stuolo diChimielntáki; & i Cossc'dii ricominciauano le loroseorrerie, e saccheggiamenti ordinarij invarij luoghi partícorarmentequellich'eran6'^îcíniaI Niestre, & a' Valacchiche sonoi più auuezzi'de£U; altriasimile uiestiere » Dumila huomini sottoilcommdo dcL Starosta dî Camiëncc flaccò il Generale Potoski per dHsipare tutti queî trascorritori sc bcne toïtamenrc furono rappellati perchéyiimcV più a propòííto di mantenerc vnitc in vti solo corpo tuttelëíbe truppe. E dipoi spiníe. sette squadroni verso Biaíacierkou per [:.

prendere lingua de' Cosacchima tnveccdíeseguiregli ordini 'si trattenneroasaccheggiare Pauuíez datrdo tempo a dumila.» "Cósacchr, e cinquecento Tartari di caricarlr, e menarli battendo sino aile porte di queila Crttàv EsenzáilsoprarrmodelLc* squadre dcl Duca di Vuií'nouuiec saríeno stati sconfitti î miU eon questo rinforzo voltarono taccia contra isoro persecutori, c lï refpinsero nel Ibro Tabor. Saputosi che Chimielniskiatteadcua i Tartari di breueper rimenarli in Polonia il Generale Potoski sospese la sua marchia fíno a tanto fbsserogiuntilìbagagli, e rinsantería. TcnutoíîaH'horaConsigliodi guerraíapluralità de'voti statui d'irrrpoíseíTarfi diGhuuastouua íu'í carniha diChiouia per tanto più ageuolarc lasuacomunicàtione ,ela«, sua congruntione col Principe diRacfceuif. Neí tempo diestaua accampato aPauuolez attendendo la sua fanteria* che súpigro palfo caminaua -T il contaggio che dccimaualètruppc» diedc pur la morte al Duca di Vuifiiouuiec compiànto per il suo valore, c per le proue di singolarperitia dellá «juerra che l'haucua priuo dellc vicchc sae rehdite in VkraníaV Da. tutta J'àrmata il giorno de' 2 5, d'Agofto se li fèceroifuneralr", & aHá«dimane presc la rnarm verso Trylisec Piazzabefi fortîficatala cui gueruigione risposc fíeramente alla chiamataondë i Regij disposero gli attacchi ne' quali íe bene perilessero qualchc genre riuscì peròloro il foggiogârla col Castello nella cui difesa siíëgnala-rono etiandio lfc féminine colle f^lcîv Tucto fù.postoaltaglio»

<delle spadc scnza distintione d'ctà nc di scsso; & il Gouerriatoré Cosacco impiccato; dopo diche saccheggiata, e ridotta in cencri. Vn sìgranrigoreoperòperauuentura vn maggior'esserto diqucllosisaria atteso dalla clemenza> impcroche l'inccndio visto da quellidiChuuastouua gli sgomentò co'trecento Cosacchiche v'erano di guernigione si che tutti rapidamente l'abbandonarono ancorche fosse taie che il suo acquisto sarebbo costato molto sangue a* Polacchi. II Principe Ianus de Radzeuil nel mentre che attendcua gli ordini dcl Re, e che l'armata capitale se gli accostasse tratteneuasiin certo postopresso Chiouia non senza pericolo, perche l'inimico cercaua perogniviadi sorprenderloòalmeno di sconciare la sua giuntione colGenerale Potoski. Vn giorno il Colonncllo Vold esscndo stato da_. Radzeuil jnuiato in partita apprcííio vn mulino vicia o a vna_» p î*cclsdC' Porta^^n'ou^a chiamataladorata vn grosso diCosacchi traoacc' mischiato di Tartari si auuentò contro di lui al cui romoreil Campodiede l'allarme, c parte délia cauallcria leggieralirespinse si bruscamentc che dopo esseisì

impadronitadivn ponte per ij-quale pensauano ritirarsi a saluamcnto gli sparpagliò con ._rimaocs;ne. diítesÌ5Ù quel suojo da mille. Ba'prigioni s'intese che,quel grosso eradi trc.milahuomini,edôueuacfscresostenutodaaltrj mille per cojpire aman salua l'armata di Littuania.. quapdo riposasse nel suo trinceramcnto,

.Con talc vantaggio Radzeuil si assicurò di porsi in marcia per accozzarsi all'armata capitale Jasciata prima Chiouiabenproueduta per la sua conseruatione. 11 Generalc Potoski il quale haucua premandato mille e cinquecento huomini al suo incontroíîayanzò col rimanentc sino a Vasilikouu per ageuolaro quella congiuntione. E ChimieJniski imposscnte a trauersarla, e che preconcepiuaildanno che daciò era per risul;arglicn<L» spedì Deputati al Generale Polacco per qualche accomodamento > e perche interponcsse il suo crcdito prcsso il Senato, e neH'armatedclla Republica a fine di preucnire lo spargimento di tantçisangue ,edi rìmetterloco'suoi Cosacchi nella buona_* gratia diS.fyL Polacca, assicuran iolach'tssi dimorarebbono fedcli al suo seruigio, c religiosumcnte osseruarebbono il Trattato Kimielníski di Zborouu. Queste apcrturedipace non rrouarono nell'aniiordo?'aC" mo Gcnerale Potoski quellacredcnza, cdispositione ch'cgli sVrasîgurato perche erabcn'instrutto deile cattiuesuenegotia. p.36-40 //

// p.41-45

tìoni colla Porta, e col Cham per ritrarrle pronti soccorii si che tutto il suo studio consistesse in guadagnar tempo nel quale potesse rinfrancarsi. E per tanto senza guari badaruilesue atrionì si stiparono in terminare quella guerra a forza d'armi essendosi l'armata Polacca notabilmente rinforzata coll'incorporamento in essa di quella di Littuania di noue mila soldati sior di gente. Non per questo ributtauasi Chimielniski ; e se bene hauessc riceuuto vnrinforzo di semilaTartari fece vn nuouo tentatiuo di accomodamento al quale contribuiua il Palatino di Chiouia_. colle sue esortationi a'Generali di mettere fine alla guerra più tosto con vn'amnistia che colla continuatione delle stragi, rappresentando le fatiche sostenute quella campagna; le malattie soprauenute che tutti li giorni ne diminuiuano il numero . Condiscesero perciò Potoski, ,e Radzeuil ad ammettere li Deputati Cosacchi che veniuano a chiedere venia, e pace. E Chimielniski ricercandoli in seguela che se gl'inuiasìe alcuno per sminuzzarne le conditioni con Vihouski suo Segretario, & intimo confidente li spedirono Mahouski Capitano di caualleria munito di vna lettera in sua fede per il Generale Potoski. Ma come nella mansione non li daua la qualità di Generale dell'armata

Zaporouianna si recò ad estrema ingiuria questa omessione. Mahouski nondimeno gli acquetò con rendere loro molte ragioni pertinenti. Et entrati in conferenza iJ Deputato Polacco propose che Chimielniskilicentiasse li Tartari, e venisse in persona al Campo Regio a portare gli atti di rispetto, e di sommeflione a'Generali. Robustamente riluttò alia prima propositione non ostante qualunque persuasione del suo Segretario per induruelo. In fine non se ne mostrò alieno non più che dell'altra tuttoché i suoi V fidali, &i Villici Russi ripugnassero all'vltima. Ma non giudicatosi a proposito di concinnare quei Congressi nel Campo per timore non s'insospettissero i Tartari di iquei Trattati, e non si auuentassero contra le persone de' Commessari; Vihouski porse vibrantissime istanze per rimetterli nella Città di Bialacierkieu . Di questa negotiatione Mahouski feceilsuo rapporto a'Generali li quali approuaronola messione de'loro Commessari al detto luogo che furono li Pai latini di Chioma, ediSmolensko ; il Grammastrod'hostellodi Littuania, & il Sottogiudice di Braclauu a' quali fù data vna CoJI scorta. Entrati in conferenza con quelli di Chimielniski rima- pace.
CHe se alcm sudditodiquesia nobiltà fosse arrolato nelsar< mata. Zaporouianna saranno obligati di transfort are le loro dimore nelle Terre del Re nel Palatiftato di Chioma, e loro sar a liber o di vendere iproprij beni, mobili, ejr immobili in qtialsiito < gliafartesienosenza poieressere imfediti da" loro Signori,da Starofi, h Sotfostarosti,

m.:

C"^He si comìncera a fare ilruolo de' venti mila Cofacchi ritenuti J dentro qmndicigiornì da contarfì dalgiorno délia data del préfente T rattatà; e quello ruolo o matricola che contenerà il home, • fopranome, e dimora di- ciafcttn Cosacco sari f egnata dal loro ■ Gêner ale > & inuiafa alRe; e ne refiera altrettanto nell'Archiuio dichiouia. Checoloroche saranno immatricolati goderanno de1 gìi antichi diritti, t priuitegide' Cestechii e coloro che he saranno -esclusisaranno tenttti délie ricognitioni a quclli a qitali eram i pbligatiferamntiimtrsirliVominìjdelkc. J

CHe V armât e Polacche non potr anno hauerei loro qunrficrì nelPalatinato di Chtouia ne' luoghi affegnatiper quelli de' Cosacehi; corne altrest questi non potr anno occupare i loro ne' Palatinati rii Brarlauu, e Zurmhouu nel quai tempo s dee chiudere U m atricola.

CHe li gtntishuomini de' detti Palatinati di chiouia, Brâclauu * eZernihoutt potranno liberamente andars aripigliareil pofsesso de'loro beni a Staruostic, e rifeaoterne le rendue, corne prima , se non fosse che non potessero esgere alcttn censo o rccognítione de' lorosoggetti sn dopolaconsettione délia matricola dopo la. quale si saprialnetto chi saranno coloro U qualidoutanno"godtre dc'prtuilegi de' Cofacchi o rimanerne eschtsi.

DONU TUJ TRAKTATY

F <cro

fero io accordo delle conditioni della pace, eccettuato qua Iche punto che conuenne in appresso decidere ne' due Campi. Corsero nondimeno le loro persone gran rischio prima nell'armata dc'Gosacchi oue Chimielniski, &isuoi Colonnelli a ste nto le guarentirono dalla violenza de' Tartari, e de1 paesani che non-, poteuano gustare alcuna proposta di pace per dubbio non ve ne fòsse sempre qualcheduna che lì rimettesse in seruitù; e poi nel ritorno insultati da1 trascorridori Tartariche saccheggiarono parte delloro bagaglio. Tra questo tempo h Generali Potoski, & Radzeuil veggendo la negotiatione quasi appurata si auanzarono verso Bialacierkouu ch'era il luogo doue Chimielniski, & i Capi principali de'Cosacchi doueuano rinouare il loro giuramento di fedeltà al Re » & alla Republica. Mostrarono di riinaner'attouiti di questo auuicinamento dell'armata Polacca; ma rappresentato loro che non era con altro disegno che di opporsi alle scorrerie de* Tartari s'inuiarono nuoui Commesiarij dalle Parti per risoluere quanto era rimasto indesfinito nella conferenza di Bialacierkieu . Li Cosacchi in luogo di ciò anteposero altre domande asfatto nuoue come se si iòssero sdomenticato quanto tutt'alPhora restaua fermato; domandando l'esecutione delTrattato di Zborouu; la ritirata dell'armata della Republica da quelle frontiere; la libertà d'intrattenere la loro colleganza co* Tartari quali riconosceuano per i veri mantenitori" della loro libertà. Dopo essere stati rinfacciati dellalorolcggierezza, e perfidia la quale verisimilmente

procedeuada qualche auuiso di vn nuouo soccorso de' Tartari, ò della speditione di alcune truppe de* Turchi; li Generali attclarono in battaglia le loro armate; l'ala dritta reggendola Radzeuil colle squadre diLittuania; e la manca il Generale di campagna Kalinuski, con soprastare Potoski alla battaglia . I Cosacchi, e Tari ari anch'esfi sortirono dal loro Campo con parata di non altro disegno che diappostaregli andamenti de' Polacchi, passando Irà loro molte scaramuccie in quei tre giorni. Questi si lassauano horamai delle lunghezze di Chimielniski 3 il quale in apparenza disapprouaua tutte quelle scaramuccie , & il giorno de'2 5. di Settembre 1651, inuiò tre Deputati per trauagliare congiuntamente alla conclusione del Trattato. Mitigarono assai l'asprezza delle prime domande; ma non concordauano per ancoaciò che s'era ccjnuenuto a Bialacierkieu, poiché dopo

1680 *Timoteo da Termine di Sicilia*. Breue, et vniuersale cronistoria del mondo creato, e sua creatione; col numero degl'anni sino à Christo, calcolati, e ritratti dalla sacra scrittura: con assegnatione del proprio tempo, & anno di varie cose più notabili dalle sacre, e dalle profane istorie riferite, successe nell'età sette del mondo /In varii nationi /…/ raccolte e breuemente narrate dal padre *F. Timoteo da Termine di Sicilia,* Riformato Carmelitano del Primo Istituto della Provincia detta Monte Santo. Seconda edition / migliorata, corretta, e con aggiunta accresciuta. Dedicata all’Ill. /…/ D. Carlo Carafa, principe di Butera, della Roccella, /…/.- Napoli : nella stamparia di Giacinto Passaro, 1680 - 594 c

ln tal amo sunccsse'saribcllione tle' Cosacchi habitanti in **Ucrayna**, pronincia grande (soggerta alla Polonia, chiamata già **Sarmatia** dall'antichi) si quali **mescolati con Ruteni** (di rito greco) quasì come schiavi arauano /atavano atamano sed klare estas «u» /, e coltivanario /?/ le terre della nobiltà Polacchi ; e nei tempo del Rè Stefano Battori erano stati con stipendio assoldati al numero seicento ; e poi accresciuti al numero di sei mila (per difesa delli loro confini con li Tartari) dal regnante Vladislao Sigismondo, che nell’anno antepassato volendo fare guerra contro Turchi aveva data patente anco à Bogdano, uno de’ Capi delli detti scivula / scinula??/, con permissione d’assalire li luoghi delli Tartari, che son soggetti, e dependenti dal Turco. ДАЛІ у майб / Уже «в цьому році». Б.Х. актиіізував свої дії. Але не всч цим задоволені серед козаків, проти них Б послав

сина, у загоні якого були і поляки Невдоволені взяли на поміч Татар, що полонили сина Б-а/.../ p.237 // «Схизматики зі Львова невдоволені Католиками, закликали Богдана «

1660
Le descrittioni vniuersali et particolari del mondo, & delle republiche. Di Luca di Linda. Come più destintamente nella pagina seguente si può vedere. Tradotte, osseruate, & accresciute, dal marchese Maiolino Bisaccioni. ..

Lucas : de Linda, Giacomo Pecini, Maiolino Bisaccioni

per Combi, & La Noù, 1660 – 887 p.
// p717
Forze della 'Polonia .

consistono queste nel numero grande , e pronto della Cauallería . Li nobili, che per altro sono essenti da gravezze, sono perl'altra parte gravati dei debito di seguitare il Rè ne gli esserciti, cosi vogliono li decreti, e leggi del Regno quando lo porta la necessità. /.../ All'hora si mandano le Patenti Regie per tutti li Palatínatí. e quando esce la terza intimatione ogni nobile si presenta al suo Palatino, il quale gli conduce a] luogo della radunanza /.../. Il numero dei nobili, che devono andar in campagna a loro soldo, è quasi che di 200. milla Cavalli .

La fanteria poi della Polonia è in cosi poco credito, in diffetto delle quali si sanno levate in Germania, che bastano à supplire il mancamento della Polonia. Gli habiratori delle Citta sogliono armate una quantitaà di fanti, e mandarli alla guerra, ovcro pagano una quantità pattuita di danaro per far le levate. Già soleva dirsi , che li **Cosacchi** erano l'antemurali della Polonia, quei, che habitano al Boristene, perche sono forti, e valorosi soldati, e erano inimici implacabili de Turchi; ma costoro fatti perfidi al Rè loro hanno cagíonati mali infiniti a quel Regno, e piaccia a Dio, che rítornino alla divotione della Polonia, come se

ne sta in trattato hora che scrivo, et essi promettono ogni opera loro con assai facili conditioni, mà cosi poco è da fidarsene, che l'esperienza ha mostrato, che quanto hanno più data intenzione di quiete, tanto più sono stati inimici della Polonia, e giunti à segvo tale, c’hanno fatto più toslo amicicia con quel Turco, ch'era il loro nimico naturale, che accomodarsi alla dovuta obbedienza. Io n’hò scritto quasi à bastanza /abbastanza / nelle míe ***guerre Civílì*** **di questa gente**, e guerra, onde non devo quì riportar le medesime cose.

pri taktoko fugire dei Polocchi et autore vidis mem :

.. nc La sorma del combattere de Polacchi è particolare di quella natione, poiche.... vsano la medesima velocita nel fuggire, che adoprano nell’assalirc l’inimico, el— ia è quasi quella de gli antichi **Scithí**, poiche fingendo di fuggire voltano in vn.. momento Faccia, & con più violenza , che prudenza cercano di circondar il nimíco› á cui haut-nano con la fuga data speranza di vittoria , 8c lo pongono allo spcsso ;ì mal partito . w” è però molto dtflimile da que/20 il combattere dcll'l/n— garo, parlo de 'Pol-archi armati alla leggiera, **che hò veduta** 'Îl'vní, e'? gli altri , e POc0 dimrio v'bò trattato, se non che l'1/ ”gara non è cosi facili: à rimettersi vna *esalta . pre a

//720 La **Russia Min**ore

Soni i Russi molto soggetti per natura ad alcuni mali come di capo, e di reni, e per l’ordinario vi è quelle de Capelli, che si attaccano insieme quasi, che fossero ingommati: ne si possono per arte alcuna, ò pettine stendere. Quei, che trattano opere meccaniche, sono di buona forza; lavorano costoro ogni di cosi di feste ordinarie, come di Domenica, dicendo, che tanto la Domenica, quanto gli altri giorni conviene mangiare. Parlano più la lingua Polacca, che la Russa, bevono Vino d'Vngaria, e acqua melata. Li Contadini non escono di Casa, che non habbiano l’arco, e le freccie con essi, sono grandi inimici de **Tartari** usano cortesie non mediocri ai stranieri, e particolarmente nella Città di ***Iain***uuo. P.720

Religione .

La Religione loro non si può dir unica, poiche vi sono **Catholici**, **Greci,** Armeniani, e Giudei. Sono inimicisiimí de Lutherani, e Calvinisti.

La magior parte dei nobili sono Catholici .

Gli habitatori delle terre, e Castelli sono per lo più **Greci** /ORTHODOSSI) Ia.M./

Ll Vescovi della Ruflia dipendono dal Rè di Polonia, e l'anno **1595**. riconobbero Papa Clemente per Capo della Chiesa.

Ricchiezze .

La terra chiamata L**uuouu**o //Lwowo ? Ia.M./ è **ricca** per il mercato del vino, che si chiama Malmasia /SIC/, gli **Armeniani** rendono abbondanti queste contrade, poiche fanno i loro Viaggi in Alessandria, Costantinopoli, e per fino /SINO ?/ nell'India per varie merci. 720 //

//721 La **Podolia**.

Costumi, e Religione.

Grande è la difficoltà di ritrovare costumi di politia, e persone erudite in questo paese, essendo egli più à proposito per coltivar gli ovili, che gl'ingegni.

Due sono li Vescovi in Kammiec, l'uno Catholico Romano, l'altro Greco, e però hà ciascheduno la sua Chiesa, ma l'una, e l'altra poco ben fabbricata.

Guverno, e Forze.

Tutta lo Polonia volentieri obbedisce à commandi del Rè. Gli habitatori di Bratzla***u***ia /Bratzlavia / sono molto dediti al l'uso dell'arcobugio, e con molta maestria colpiscono con esso al segno, onde allo spesso superano li Tartari.

Lituania ...

C.724

/../sono in quel Gran Ducato /**Lituania** / molti ladri da strade, e da Città, poiche mangiando, e scialacquando quanto hanno, ridotti alla povertà si danno à latrocinii, onde aviene, che tanti ne sono impiccati per ladri in Lithuania in un mese, quanti in

Moscouia, e Tartaria in cento anni. Le vergini di **Kiouia** passati li sette anni sono prodighe di suo pudore virginale, è però imposta la pena della, vita, e della confiscatione de beni à chi le rapisse.

Li servi per cinque giorni della settímana lavorano per li padroni, il Lunedi sono liberi quanto voglíono, e la Domenica servono li stesìì padroni, si che di sette ne hanno un solo libero. /.../

Quei di **Kiouia** da fanciulli **imparano** di nuotare, e fatti in età migliore imparano l'arte del navigare, e applicano alle pesce, e alla caccia, ne quali essercitii si fanno più agili. 722//

// 724

Li Turchi, e i Tartari proseguiscono i negotíi loro.

E poco lontano da **Kiouia** un picciol monte, per il quale allo spesso li mercati devono per necessità passare. Se dunque sopra di esso si rompe un Carro, che carico dl merci, ò cada qualche cosa in terra, tutto quello, che tocca ivi perviene al Rè. Le ricchezze e privati si cavano dalla cera, dal miele, frumento, pelli, e ceneri, delle quali tutte cose gran quantità víene portata in Danzica, e d'in di in Flandra.

In **Kiouia** si trovano moltissime mercantie straniere,che vi concorrono, per li cui confini sono portate d'ogni sorte di Pietre, aromati, sete, materie, d'oro, e di seta conteste, Zafferano, e incenso dalla Persia, Asia, India, Arabia, Siria, verso la Moscovia, Suetia, e Dania, essendo quello un passo molto commodo, e consueto, poiche è la più breve, e ispedita strada, e paffi da **Caffa** del mare Euxino, nel Boristeno, e indi in **K*iou*ia**; che se i mercanti volessero sfuggire **Kíouia** per non pagare i Datii dovuti al Rè per le mercantie loro, potrebbono bene passare in Lituania per luoghi deserti, ma soggiacerebbono al pericolo di essere depredatí da Ladroni, come più molte è accaduto; non potendo adunque havere altra strada più commoda, che quella di **Kiouia**, guadagnano, per essa via moltissimo. **Kiouia** poi è per questo abbondante di miele, formento, Carne, pesci, pietre, 8c Aromati.

/**HISTOIRE** de Pol

//732

Ritornato Casimiro, su coronato in Gnesna, e fanò le ferite della Polonia. Gastigò i latrocinii, e introdusse una publica quiete. Sopì in una profonda oblivion e /oblivione/ le discordie de Grandi . Si **collego** con il Duca de **Rusii Ianislao /SIC/**, prendendo in moglie Maria sua sorella, mosse poi l'essercito **contro la Moscouia** , e Maslao essendo stato vinto se ne fuggi, ma costui fatto più possente ritornò con gli aiuti de Iazigi popoli della Prussia ferocissimí, ma furono vinti, e essi preso il loro sollevatore Maslao lo posero in Croce beffegiandolo, che lo ponevano in alto, perche haveva bramato d'inalzarsi. da questa vittoria nacque la quiete alla Polonia.

// 724

Li Turchi, e i Tartari proseguiscono i negotíi loro.
E poco lontano da **Kiouia** un picciol monte, per il quale allo spesso li mercati devono per necessità passare. Se dunque sopra di esso si rompe un Carro, che carico dl merci, ò cada qualche cosa in terra, tutto quello, che tocca ivi perviene al Rè. Le ricchezze e privati si cavano dalla cera, dal miele, frumento, pelli, e ceneri, delle quali tutte cose gran quantità víene portata in Danzica, e d'in di in Flandra.

In **Kiouia** si trovano moltissime mercantie straniere,che vi concorrono, per li cui confini sono portate d'ogni sorte di Pietre, aromati, sete, materie, d'oro, e di seta conteste, Zafferano, e incenso dalla Persia, Asia, India, Arabia, Siria, verso la Moscovia, Suetia, e Dania, essendo quello un passo molto commodo, e consueto, poiche è la più breve, e ispedita strada, e paffi da **Caffa** del mare Euxino, nel Boristeno, e indi in **K*iou*ia**; che se i mercanti volessero sfuggire **Kíouia** per non pagare i Datii dovuti al Rè per le mercantie loro, potrebbono bene passare in Lituania per luoghi deserti, ma soggiacerebbono al pericolo di essere depredatí da Ladroni, come più molte è accaduto; non potendo adunque havere altra strada più commoda, che quella di **Kiouia**, guadagnano, per essa via moltissimo. **Kiouia** poi è per questo abbondante di miele, formento, Carne, pesci, pietre, 8c Aromati.

/**HISTOIRE** de Pol

//732

Ritornato Casimiro, su coronato in Gnesna, e fanò le ferite della

Polonia. Gastigò i latrocinii, e introdusse una publica quiete. Sopì in una profonda oblivion e /oblivione/ le discordie de Grandi . Si **collego** con il Duca de **Rusii Ianislao /SIC/**, prendendo in moglie Maria sua sorella, mosse poi l'essercito **contro la Moscouia** , e Maslao essendo stato vinto se ne fuggi, ma costui fatto più possente ritornò con gli aiuti de Iazigi popoli della Prussia ferocissimí, ma furono vinti, e essi preso il loro sollevatore Maslao lo posero in Croce beffegiandolo, che lo ponevano in alto, perche haveva bramato d'inalzarsi. da questa vittoria nacque la quiete alla Polonia.

del Regno con titolo di Duchi, e il restante con il titolo di Rè appartenesse à Solomone,di poi voltò l'armi contro i Russi, e li fugò, e doppo l'aver tenuta Kiouia un pezzo assediata, la espugnò, dove l'essercito vincitore trattenendosî il Verno, s'inlanguidì nelle libidini, e le mogli de soldati impatienti della dimora de mariti retribuirono loro con pari vitio l'offesa del matrimonio violato. Pervenute queste cose all'orecchie de soldati adimandarono al Rè di tornarsene alle case loro, ma non la ottenendo, à poco, à poco se ne fuggirono. Il Rè abbandonato da suoí, fù costretto di seguitarli, ma ritornato alla Patria molti ne gastigò nella vita, e altri nella confiscatione de beni, e commando, che fossero levati alle madri adultere i figliuoli spurii, ma troppo fù severo nella vendetta dopo questo fatto fiero gravò li sudditi di nuovi, e insoliti granami /gravami/, e poscia fatto ancor esso adultero, dí Prencipe buono diede nella Tirannide pessima 733//

1642 Maiolino Bisaccioni
Memorie historiche dalla mossa d'armi di Gustauo Adolfo re D I S V E T I A In Germania l'Anno M D C XXX... Scritte in Cinque Libri

books.google.fr

A gl'Illuftriflimi Signori M A T T E O e G I O V A N N I D A N D O L l, Nobili Veneti.

- 1642 - Прочитані - Інші виданняMaiolino Bisaccioni ... hauere il Rè data commissione alcuna a Cosacchi d' inuader loftato ottomanno, òfar alcunainsolenza e che fi farebbe mandato in breue vn'.4 mbasciadore allaporta perfar specificar le medesimecofe più amplamente.

11 про Л
294 295 не дав король наказ Козакам напасти на Татар ?
p. 324 радить заключати з ними угоди бо вони
« Cosacchi, soldati arrischiatissimi », \che non avrebbono ...

Historia delle guerre civili delli ultimi tempi books.google.fr

Maiolino Bisaccioni - 1652 - Прочитані - Інші видання

Maiolino **Bisaccioni** : Historia delle guerre civili di questi ultimi tempi books.google.fr - **1664** - Прочитані - £αIIIпопо diede gran calore a' quesla vittoria. filialtri **Cosacc** i,cb'erano andati per il fiume non vedendo comparire li tinquetnílanlopo l'hauerli' aspettati υп pezzo , non .vollero partire se prima (anche so i) non teiitauano la_ _fortuna loro ...

**1676 Brusoni, Girolamo; 1610 - після 1680) син Франческо, латиномовного поета. Був членом Академії Інкоґніті у Венеції, автор «Історії Італії» (1679)
Dell' Historie universali d'Europa, compendiate da Girolamo ... 2 т. books.google.fr Girolamo Brusoni - 1657

Brusoni, Girolamo. Historia dell'ultima guerra tra'Veneziani e Turchi; nella quale sicontengono i successi delle passate guerre nei regni di Candia e Dalmazia dall' anno 1644 sino al 1671.- Bologna: Gio. Recaldini, 1676 (Перше вид 1673; перевидавалася з доповненнями
 с.235 про похід га чайках до «Требізонда», Кафи, Сінопа і нарешті Константинополя де мали бій з тур армадою з Armata di settanta due Galee Turchesche ; ma per la tempesta del tempo furono maltrattate ». Настрахали тим Султана, але король наказав ritirarsi «з розпочатої імпрези»
Див далі про Тану і кого Козаки суправодж до Півн Льод

океану, щоб звідти до Гамбурґа зр

1679 Andrea **Valiero**. Historia della guerra di Candia di Andrea Valiero senatore ... books.google.fr Andrea Valiero - **1679** - Прочитані - Інші виданняIl che diede moriuo- alla **Republica** di trattenere ancora il Cauazza à quella Corte per tentare di profittarsi _co' Cosacchi , vse suaniuano le speranze di concludere con tutto 'il Regno. Intanto à Costantino oli commos1 so il Popolo per vna ...
30 посилань

**1681.
Gazzotti, Pietro: Historia delle guerre d'Europa arrivate dall'anno 1643 fino al 1680. Venezia, 1681. 2т. 4^0 books.google.fr Arciprete di Formigine (пом 1701) при дворах вельмож

Dopoquesto successoriportarono alcuni altri vantaggi , nè forsisariansi fermare quì le cose , se non veniua conchiusa la pace al Niester , in virtù della quale rimase tutta lo Podolia in mano de* Turchi , e i Cosacchi ribelli sotto la protettione ...

.1673 р 291 стосунки між Польщ і Портою, на строні якої «збунтовані» козаки Дорошенка

1684 Gio. Paolo MARANA (1642 Gênes – 1693) MARANNA dans ms], historien italien, entre sur la scène comme un espion en 1670, ayant 20 ans d'âge. Historien de la guerre (1672) / "Successi della guerra de ! 1672 [1676], F°, 133 p.+20 blanches. Arch di Stato Torino: Ms T.V.26. , copie B; Reale Torino. Fondo Saluzzo 243. Pensionné par Louis XIV (étant emprisonné durant 4 ans à Gênes "pour avoir refusé de révéler le complot du comte della Torre, dont le but était de livrer Savone au duc de Savoie"), il a publié cet ouvrage considérablement augmenté sous titre:

"La congura di Fafaello della Torre, con le mosse della Savoia contra la Rupublica di Genova. Libri due.- Lione. Alle spese dell'autore. 1682". A Paris: début du 1682.

Profitant de l'aide de Fieschi, M se ventait d'avoir lire la CRONACA DELL'IMPERO OTTOMANO (FEDHLEKE) du géographe et historien turc Kàtib Celebi (1608- 58) et le cite au moins une fois ("letti con attenzione non meno che curiosità".

"L'Esploratore Turco del signor G.P. MARANA , Seconde vol. 1684 8° ms BNFr Fds it.1007, 278 f.. "L'Esploratore Turco e le di lui pratiche segrete con la porta Ottomana scoperte in Parigi nel Regno di Luiggi il Grande l'anno 1683. Tomo primo. In-8° piccolo. ff.373. BNFr Fds it.1006). d'où des lettres sont publiées v: Ukr!.

B. Arsenal ms.6613, 6829. (de "Circolare 2001" où : Salvatore Rotta (1926-8.2.2001): " Gian Paolo Marana", avec un article de Ferdinando Fasce - //Il Secolo XIX, 10.2.*01: v: WEB! où la Pologne est citée (c.1681).

En 1684, il fait paraître en français: "L'Espion du Grand Seigneur dans les cours des princes chrétiens, "qui a servi de modèle aux 'Lettres persanes', etc." LarXX.

M était en correspondance avec Charles Olivier de Nointel. v: Bi /U i – f -u '84. **confCxyhyryn12

1686 Geropoldi, Antonio, nobile Albanese. Bilancia historico-politica dell' impero Ottomano: overo arcani reconditi del Maomettismo Dalle cose più velate cosi antiche, come moderne /.../.- Venetia: Gio. Parè alla Fortuna, 1686 Web

c.83 коротко де живуть козаки, про Петра Дорошенко \йому спец розділ
c.84 Il Kiminielki già anni circa 40. suscitò tumulti in Ukraina chiamando à rumore li Cosacchi habitanti nelle vicinanze de'Tattari , Moscoviti, e Turchi . Il preteflo fù invali'do, bensì furno assai valide le loro forze , con le.. uali trasseroà quasi estremi ...хотів би знати, хто стоїть за його спиною Як оцінити з «сучасної точки зору» його дії

**1696
Michele Foscarini. Historia Della Republica Veneta - 1696 - Прочитані -
Fù detto , che il Prencipe Gallicino primo Ministre de i Kzari si fosse posto alla testa di duecento mille Moscouiti , e cento mille Cosacchi con noue cento pezzi d’Artiglieria , numero il maggior chc 'mmìia fi possa credere . Alla meta di Giugno fi ...
  °post mortem Michele Foscarini (1632-1692) est un historien vénitien du XVIIe siècle qui a continué l'Histoire de Venise de Giovan Battista **Nani**.
supre
//p.366.
 1687 ЮRetirata de Polachi poi Moscoviti\
«закінчивши і того року компанію з соромом \ignobilmente\
Il Ponte sul Niester sù dall'acque gonfiate in gran parte disfatto, e le notitie, che s'hebbero, che î Turchi, e i Tartari s'auanzaísero , obligarono i Generali ad accamparsi al Fiume Seret per coprire dall'inuasioni le Prouincie del Regno. In tanto alcune partite de i Tartari vscite di Kaminiez icorreuano la Volinia , e quel presidio con ardire, e libertà infèstaua i luoghi circonuicini. Doppo esserci trattenuto qualche tempo l'Esercito in attentione degl'andamenti dei Turchi,peruenne auiso,che il Serasehiere haueua ripassato il Danubio, chiamato dal Gran Signore à Costantinopoli, per assicurarsi dagl'ammutinati, che come riferiremo s'inuiarono arditamente à quella parte; essendo dunque già di molto auanzata la stagione, non più seruendo il tempo di passare nella Vallachia , ò nella Moldauia, i Prencipi delle quali Prouincie non fecero al: cuna

mossa, corne dicdero intentione al Rè , diffi*,,,JLdando forsi d'esser sostenuti per li disordini,in chc vedeuano i Polacchi, ridussero i Generali li Solda'ti a'quartieri d'Inuerno, tcrminando anco queíV Anno ignobilmente la Campagna .

Non hebbero eîìto migliorc le mosse de i Moícouiti. Se fù íòllecita la loro vscita in Campagna, altretanto premurosa riuscì la

ritirata. Grande publieò la fama il loro apparato; e sù creduto,perche desiderato ; mentre per altro la distanza del paese , ela scaríèzza délie corrispondenze non permettono, che s'habbino accertate notitie délie cosc .

//p.366. 1687 Fù detto , che il Prencipe **Gallicino** primo Ministro de i Kzari \цар\ si fosse posto alla testa di due cento mille Moscoviti , e **cento mille Cosacchi** con nove cento pezzi d'Artiglieria, numero il maggior che si possa credere. Alla meta di Giugno si trovò à poche leghe lontano dall'Isole **Zaparos** all'imboccatura del **Boristene**. Non furono otiosi i Tartari, i quali **sfuggendo** il cimento della battaglia, ma infaticabili nel moto, attaccarono non solo il Campo Moscovito hor da una parte, hor dall'altra, ma **scorrendo** nelle Provincie meno guardate, penetrarono sino à **Chiovia** inferendo in più incontri considerabili danni. II maggiore però fù quello d'incendiare l'herbe delle Campagne, per dove aveva à passare l'Esercito, cosi che incenerito il foraggio fù ridotto all'estreme angustie. Sollecitò il Gallicino i Messi in Polonia, poiche nell'istesso tempo s'opérasse anco da quella parte per dividere li sforzi del Nemico, protestando con termini risoluti, che si mancava al pattuito, ma alla naturale lentezza di quella Natione, immersa come s'è detto nei proprii // disordini, su inutile ogni cimento.
*1687µ // p.367 Prima però, che cadesse il Mese di Giugno, retrocesse l'Esercito sopra i suoi passi, e si ritirò in Moscovi , senza aver occupato alcun posto, ò tentata alcuna riguardevole impresa. Per sodisfar con qualche apparenza i Polacchi fù lasciato un buon Corpo di gente à guardare il Precop, e trattenere à quella parte i Tartari, ma appena allontanato il grosso dell'Armata, anco questo si sbandò. Scusarono i Moscoviti l'improvisa ritirata con la **peste** introdotta nel Campo, che afflisse le militie: ma maggior d' ogn'altro fù il patimento della Caualleria per l'incendio dell'herbe. Di questo fatto restarono principalmente imputati li **Cosacchi** per **tradimento** del loro Generale **Samuelovich**, che fù per tal sospetto arrestato, e condotto prigione in Mofcovia. p.367 //

**1698

Beregani, Nicolò 1627-17.12.1713), Conte; Venezian. Юрист Anwalt, Schriftsteller und Librettist лібретист
Austro-Turkish War (1683-1699) Beregani, Nicolò,--conte,

Beregani, Nicolò. Historia Delle Guerre D'Europa Dalla Comparsa dell'Armi ... books.google.fr - 1698 - Прочитані - ... supposero dl spaventare li Mahomet-Wsgmm'ì'ì' tani, ritrovate ,dilà dal Boristene ,le ,campagne ab,bruciate da Tartari , e credutisi traditi dal Samueloó vitz Generale de'Cosacchi 'Zaporoviensi,che reo d' ,altozdelitto, vfù mandato in Mosca ... +* The Crimean Peninsula also known simply as Crimea is a major land mass on the northern ..... 349: "dalla fortuna de Cosacchi dipendeva la sicurazza della Crimea". Nicolò Beregani, Historia delle guerre d'Europa, Volume 2 (1683), p. 251.

Окремо про захист Відня

1701 Італійські історики і дипломати неодноразово писали про те, як при дворах ошукували козаків. Л.Павіно (Luigi Pavino) у своїй «Історія Папства» (1701; витримала до цього 14 видань французькою мовою) констатує, напр., що 1638 р. відзначився тим, що «Козаки у Польщі почали своє повстання з причини паскудного поводження (*cattivo trattamento*) з ними зі сторони [12, 174]. До того ж, пише автор, навіть «хритиянські» вороги короля РП засилали послів до Стамбулу, «обіцяючи Великому Сеньору \закрити очі\ на завоювання \ним\ України та Поділля», і маючи «багато друзів серед Козаків», котрих легко підбурювали до повстань, не гребували нічим у своїй боротьбі» проти цього короля [т.с., 188].

Evénements où les Vinitiens ont participe

1702 Giovan Battista Nani, (Jean Baptiste Felix Gaspard Nani ;1616 - 5.11.1678), historien, d'une famille patricienne, ambassadeur de Venise en France (1643 -68), remplit diverses missions en Allemagne, devient procurateur de Saint-Marc, et est en même temps historiographe, bibliothécaire et archiviste de la république.

une Histoire de la république de Venise Historia della Republica Veneta (dal 1613 al 1671), en italien, qui va de 1613 à

1671, et qui a été traduit par François Tallemant, 1679, et par Masclary, **1702**. Cette histoire fut continuée par Michele Foscarini et Pierre Garzpni.
v Michele Foscarini

Підручники з **Ґеоґрафії **геогр
1660 **Nicolosi** Gio. Battista (*dottore di sacra teologia)*: *Dell'Hercole /e stvdio /geografico***.** T.I.- Roma:Vitale Mascardi, 1660. GF° B.Guarini Stampalia àVenise: I.A.106**.** , Ucr.-Chr;**#**Bb **#** Il mentionne *li Carpati 39.49. che separano l'Vngheria dalla Polonia* (p.15). *Russia Negra ò Meridionale* (p.242, =Galizia avec *Leumpurg = Leopoli*), *Halicz* (*Prima che la Russia s'incorporasse alla Polonia, vi risiedeua il suo Duca,* p.242) Inf sur pays slaves (en Turquie). p.14-15: *Chersoneso, ò Penisole*: *Famosa fù Chersoneso Aurea; ...*(p.14). *Celebre la **Taurica,** hoggi detta **CAFFA** 57.47 e **Cumania**. Scrissero di questa Terra belle cose gli Antichi;[...] Ella è singolare dalla confinatione e Martirio di S. Clemente Papa , e di vn numero indicibile di generosi assertori della Fede Christiana.* (p.15). p.243: *Podolia: ... è piena di Bisonti (se ne parla in Lithuania) li quali vagano per quelle campagne in grosse truppe.* De *Kammieniek* palatinato, ensuite de *Tarnapol* (Ternopil'), *Bar*, *Chmilnik* (Khmel'nyk), etc : *Bar:... Riconosce la sua fondatione da **Bonna Sforza**, moglie del Rè Sigismondo, e figliuola del Duca di Milano; la quale, in memoria di Bari suo patrimonio, gli diede questo nome, e l'assicurò con la Rocca, Chmilnik 47.49. Aiutano sopramodo la sua Fortezza le paludi,[...]* (p.244). p.321: *Li Russi, o Roxiolani habitarono la Sarmatia, & la Scytia di Europa, & si subdiuisero in Russi Bianchi, & Russi Notos, che sono Moscouiti, Lithuani, e Polacchi; &questo è vno de' membri principali de' VVandali.*

Ґеоґрафічні **карти 17 ст. з Франції та Голландії (особливо Боплана, братів Сансонів, Меркатора П.Бертіуса, A.Ortelius та ін.) були в обігу також в Італії і які згодом включали навіть у випущені там атласи, однак їх кількість

була значно меншою, ніж у названих країн. Як інженер в Італії працював 1646 р. Луї-Нікола де Клєрвіль (Louis-Nicolas de Clerville; 1610-77),
котрий співпрацював з Бопланом у Нормандії, після того як останній повернувся з РП і надрукував свій «Опис України», в якому з повагою відгукується й про козаків.
Голландський гравер **Ді Арнольді** (Arnoldo di Arnoldi; співпрацівник **Маджіні** \Giovanni Antonio Magini\, який 5 років працював у Болоньї, а потім у Сьєні, де він 1600 р. виконав для видавця Флорімі (Matteo Florimi) велику планісферу (176x87 cm; *Descrittione universale della terra con l'uso del navigare* бл. 1/23.000.000; єдиний примірник зберігся в Ґеттінґенському університеті), що являє собою зменшений варіант (в італійському перекладі) більш детальної карти з Україною голландця Петруса **Планціуса** (Plancius) на 18 аркушах (1592) [10, 44-45].

Джованні **Оліва** (Oliva) з Ліворно у своєму «Навігаційному Атласі» (1622, 5 мап) зобразив на другій карті значну частину західного Криму (Piacenza: B. Comunale "P.Landi" Ms Com. 6). Подібну ж карту він накреслив у Мессіні того ж року разом з П.Калоіром (Placido Caloiro) (B. Universitaria à Bologne: Rot.4). Останній там же виконав 1639 **р.** аналогічну карту (бл. 1/7.000.000), на якій появився нанесений (але не заповнений) контур Східного Криму (Bologna.- B.Comunale dell' Archiginnasio).

Правда , ще з 16 ст., не кажучи про більш ранні портулани (на яких представлені переважно порти Причорномор’я, берегів Криму, дельта Дніпра та гирло Дону ...
Russus Pietrus \1508: Ms du Museu Maritim, Barcelone\
Ms Maggiolo Vesconte \1512: Atlas avec 4 cartes nautiques, La première carte, orientée à l'ouest (en haut), présente le bassin de la Méditerranée, avec l'Adriatique (aussi sur la carte n°3), la mer Noire et la mer d'Azov, la Crimée, etc..)

Ms Millos Antonio v. [**XVI** *Atlante* avec 12 cartes (dont quelques nautiques], d'échelle différente, 71x102,5 (chaque carte): 8 et 21 9. *Carta nautica dei Mari Nero e d'Azov;* 10.

Europa centrale; 13. *Descrittione Ungaria MDLXXXIII.* BN Rome: Carte nautique 6 (avec repr. Ph).

1505 Le planisphère Nicolao de **Caverio** (Nicolo Caveri), Genova c.1504-05; ms enluminé (en coul.) sur 10 f. de vélin réunies, 115x225; BNFr. Les embouchures du Danube, Don et Dnipro. On pourait penser que le Dnipro prend sa naissance ... dans la mer Baltique. Sa concidérable embouchure dans cette mer "diskulpas" le cartographe qui sans doute a coïncide deux cours d'eaux dans (en?) l'un. La chaîne de montagne figurée par Ptolémée pour séparer des cours d'eaux de la mer Noire et de la mer Baltique ne sont pas évoquée ici. Le cours du Don n'est pas tracé. Les ports des mers N et d'A., y compris de la Crimée. v: '02 ! ¤ La repr du planisphère est dans [Nebenzahl K.'90, p.42-43]: **C. ou se servi du planisphère d'A. Cantino (1502) ou leurs deux documents (qui montrent les contours similaires pour la plus grande parti**e du monde) ont la même source en commun.

1506 Giovan Matteo **Contarini** (m.1507), Vénitien, personnage peu connu aux historiens, exécuta le dessin pour une mappemonde, gravée en 1506, probablement à Venise, par F. **Rosselli** où pour la première fois on prend en considération les découvertes de Colomb. La seule exemplaire, retrouvée en 1922, est conservée dans British Library, 42x63 [Cart.It.'93, p.38 Le Don est formé de deux cours d'eaux qui arosent *Sarmati/a in Evro/pa* et *Rossia* au N.-E. de la *Polonia; Craco/via, Prvsia; tana, Palus Meoti/s; mare Hircanvm /sive* L'Ukr est couverte par des tertres. BioUY v: '07/d: Jo. Ruysch: Exécutée en projection conique (conocal, fan-shaped =en éventail) comme la mappemonde de Cantarini, elle se diffère de cellui-ci par représentation des parties septintrionalles (ainsi que de West Indies et de l'Amérique sud). La delinéation de Cantarini permettrait un passage nord-ouest, tandis que celle de Ruysch ne l'admettrait pas. v: Bi /Rosselli.

+ D **1507 Beneventanus** Marcus: *Tabvla moderna Polonie, Vngarie, Boemie, Germanie, Rvssie, Lithvanie.* Rome. Kupferstich, en coul., 39x57, [c.1/3,7M.]. De *Cosmographia* de

Ptolémée. Avec l'Ukraine et la mer Noire. Cf.1508. UYBéPlBu. * Carte de l'Europe centrale de Marco **Beneventano** de 1507 fait d'après celle de 1491 du cardinale Nicolà de Cusa, et avec l'aide (pour la partie de Pologne et Ukraine) de Bernard Wapowski qui séjourna à Rome en1505 et 1506 (cf.1505-06/Wap.). Cette carte (51,5x38,2; 1/4.M.), est publiée dans les édition de Ptolémée de 1507 et 1508 (etc.?), d'où Kordt (II, tav.XIX) la reproduit: *Tabvla moderna Poloni**e**, Vngari**e**, Boemie, Germanie, Rvssie, Lithanie.* On trouve sur la carte: *Sambor, Halicz, Colomia, Camenecz, Sinchoff* [Zinkov; Sinkov vidu!]*, Bratclaw, Vysnyovyecz, Leopolis* ,etc. *(p.11).*

- Carte ****1508** [**Beneventanus** M. et **Cotta** J.]: *Sarmatiae Europeae tabula, ad mentem Claudii Ptolemei Alexandrini, scriptoris veteris geographiae nobilissimi a Marko Beneventano Monacho Coelestino, atque Joanne Cotta Veronensi consummatissimo utroque mathematico confecta // Claudi Ptolemaei Geographia*.- Romae 1508.

як також **описи** наших земель

Barbaro Giosafat: Voyages en Crimée et en Perse.

), поширення яких було досить обмеженим,

були відомі як у Європі, так і в РП карти Agnese Battista, ..., Ms 1512 Maggiolo Vesconte: Atlas avec 4 cartes nautiques, en parchemin de cm 48x34. [c.1/6M.,excepté la première: 1/21M.]. La première carte, orientée à l'ouest (en haut), présente le bassin de la Méditerranée, avec l'Adriatique (aussi sur la carte n°3), la mer Noire et la mer d'Azov, la Crimée, etc.

****Месіна**

Ms 1.4.**1521** **Russo** Jacopo: Atlas nautique avec 12 cartes sur parchemin de 28x40,7 [c.1/3,5M.]. Légende sur la carte n° 4: *Jacobus russus mefecit / in**l**la nobilis ciutata **messana** / anno dñi 1521 die p*[ri]*mo aprilis.* Cf. Russus 1508. 1. L'Adriatique

septentrionale et centrale de *c:santo an*[gelo] jusqu' à *molini* à côté de Raguse, avec l'Istrie et les îles dalmates présentées par couleurs vives, avec les noms les plus importants en rouge. Sud en haut. 2. L'Adriatique méridionale (et la mer Ionique) de *labraza* au long des côtes albanais et grec. Sud en haut. 6. La Méditerranée centrale avec la partie de la côte occidentale et septentrionale jusqu'à *sauasto passi* en est du *pisonda.* Les grandes delta de Dnipro (*flumi luso*) et de Danube sont dessinées. B. Estense e Universitaria à Modène: (Ital.550)□□.0.3.15 атичні ка[Frabetti P.'78, p.55-66].

Див 16 ст після 1521 р

Якщо Баттісти **Аньєзе** на своїй мапі «Московія» (1548; основа для пізніших аналогічних карт Ґастальді та Русцері ???) зобразив ще мало відомі в Італії українські землі на схід від Дніпра, аж до Чорного і Азовського морів, то інший італієць

carte **1641 Sanson Nicolas: Ucraina o Paese de Cosacchi.- Paris 1641 [Borscak E.'35, p.190] C-U; it-u

**1642 Україна була представлена на загальних картах **Східної Європи, як напр.,
**1642. RIGHETTINI Girolamo, éd. //(ROSACCIO G.: Teatro

67. (Polen, Moldau, Walachei, Russland) Polen, Moldau, Walachei, Russland.- Trevigi: Girolamo Righettini, 1642. - 1 c.: g.s.b., 16 x 13 cm.
//[ROSACCIO G.: Teatro 1642; 67] /Trevigi: G. RIGHETTINI P U v: Bi (1593 '95 '97 '98 1617) ATL Bé? i- u

**1660
**Cart **geogr **géogr.
1661 De studio geographico in genere. resp. Johannes Thoma
books.google.fr 1710 - JOHANNES BAPTISTA RICCIOLI, S. J. Ferrarienfis, Professor Bononiæ & Parmæ, mortuus anno 1671.

aetatis 73. magno cum labore congeffit Geographiam & Hydrographiam Reformatam, libris duodecim, quæ I661. Bononiæ in folio prodiit.

1681-83 Coronelli Vincenzo Maria (1650-1718). '81-83 Les globes de Lous XIV, exécutés par Coronelli. D= 4m. J'ai une grande partie du texte séparement (du CD-ROM à l'exposition Terre/BNFr'99), principalement sur la Russie (pas encore en mon PC): Le Large, gardien du Globe, explication des figures 1722 (sur le Globe de Cornelli). J'ai donné seuleument l'U'81. R /titre Bb= [Le Large 1772] Bi S /v: au future dq & 2Ks /c- P Bé Ts .

c.**1684 CORONELLI Vincenzo Maria, le Père (1650-1718), fondateur de l'Accademia degli Argonauti à Venise vers 1684 sous la protection du Doge de Venise et du Roi de Pologne Jean SOBIESKI# v: Bi/2 i- u.
\

1690 Une copie assez négligeante de la grande carte de la Lituanie de Radziville de 1613 fut reproduite, sur 2 f., dans l'Atlas de **Coronelli**, *Atlante Veneto* [...] *opera e studio del padre maestro Coronelli. In Venetia. 1690.* La première feuille (n°103) est intitulée *Li**tu**ania*, la seconde (n°105): *Polonia. Parte orientale.* Kordt II, p.6. U

1690 /et c.'90 **Coronelli** Vincenzo: *Corso del* {di? [*Srbija* '91, p.71]} *DanBi U. /da Vienna sino a* [sin' á ?, ib.] *Nicopoli /e* [sans *e?*, ib.] *Paesi adiacenti* [*descritti e dedicati dal P. Coronelli ...,* ib.*;* 6f.; 116x130 (chaque 58x42); c.1/700.000; s.date*.* Plusieurs nouveautés, introduites selon les informations des marchands, diplomates, voyageurs et observations personnelles de Coronelli]. Dédicasse au *sig. Federico Marcello, savio grande.* En 7 f. 60,2x45,2. S.é. Graduée aux bords. Cette carte est publiée aussi dans la II et III éd. du *Corso Geografico* (Partie II, tav.19; Cf.: '84/Canteli), et dans son *Atlante Veneto* [...].T.I.- Venezia: 16**90**, [La I réimpr: '91, v: la II réimpr.'95]. Les plus remarquables entre les cartes de cet atlas sont celles hydrographiques, parmi lesquelles cours du Danube dressé sur 6 cartes (p.46-51), de Vienne jusqu'à la mer Noire. **Cf.** '93 en fr. et avec corrections: 1716 U Y Bi B Sr.

c.1690 **Coronelli** Vincenzo: *Parte orientale dell' Europa.* Dédicacion à *Giovanni da Mula***,** *senatore della Repubblica di*

Venezia. Avec la Russie jusqu'à l'Ienisei en Sibérie, une grande partie de l'Ukraine , Belorussie jusqu'à Minsk. Avec 7 échelles. Graduée aux bords. 60,6x46. Elle est publiée aussi dans le *Corso geografico* (partie I, tav.20). *v: '92* U Bé R.

Cf. **1690 Coronelli** V.: "his map includes that part of Russia north of
the Caspian Sea and somewhat to the east , avec la Ñèáèðü ìåæäó Âîëãîé è Óðàëîì //*Atlante Veneto, nel quale si contiene la descrittione geografica, storica, sacra, profana, e politica. Venice, Domenico Padoueani, 1690*." Bi U? v: R ph DISQ-4.

Ph# 1690 Україна або Країна козаків (VKRAINE ou PAYS DES COSAQUES) 1690, **Coronelli** Коронеллі, Вінченцо-Марія

****1691 Coronelli** *Atlante /Veneto ...* T.I. pho: Tav.XXV-VI *Parte orientale dell'Europa.* T.XXVIII *Asia /Divisa nelle sue Parti*...Tav.LXXXII-III. S.t. Partie de l'Europe avec Ungaria et voisins: avec *Sanock* en haut. Tav.LXXXIV-V S.t. Transilvania; avec Carpates au nord-ouest de la Moldavie. Stry Striy, Sambir Drohodtch, m Noire Région L'viv 5 Ks (ph?) U Bb.

1692 Coronelli V.M.; **Tillemont**, Jean Nicolas Du Tralage Sieur de; **Nolin** Jean Baptiste: *Le /Royaume de Pologne /Comprenant les Etats /de Pologne et de Lithuanie, /Divisez en Provinces: et Subdivisez en Palatinats. /Selon les M**e**moires de Starovols**c**, de Hart**k**noch, et de plusieurs Autres /Augmenté et Revue par le Sr. de Tillemont. /D**e**dié /A Messire Michel le Peletier, Conseiller* [...] */Par* [...] *I.B. Nolin. /A Paris /Chez I.B. Nolin* [...] *Avec Privilège du Roy. / 1**961*** [1691] *//* Coronelli V.M.: *Cartes de toutes les parties du Monde. A Paris 1692 chez I.B. Nolin.* ¤Gravure sur cuivre, coloriée, 59,2x46,8, graduée, 3 éch. gr. dont Milles de Pologne: 42 ~ 4,8 cm, 1° du méridien ~ 5,8 cm, c. 1/2M. La carte jouit un succès jusqu'en 1810 et sa refonte parue encore en 1831. Elle est faite principalement sur la base de la carte de Pologne de Sanson de 1655, mais sans corriger ses erreurs qui étaient déjà éliminées, en particulier, par Beauplan dans sa carte de Pologne (1651) insérée dans l'ouvrage *Polonia* ... (1656) de Starowolski cité dans le titre de notre carte ('91/'92). [Paæko T. '92, pl.42, p.171]. Bi U v: P Bé 2 fragm. K /c.

1693 Marc Vincent **Coronelli** (1650-1710): Globe construit à Paris en 1693. Auj.: hall d'entrer de la B. Ste Geneviève phA/15-16. U S Bi.

1684 G. **Cantelli da Vignola**, G. Giacomo de **Rossi**

1684 G. **Cantelli da Vignola**, G. Giacomo de **Rossi**: *CORSO DEL DANVBIO da BELGRADO fino* [sino?] *al MAR NERO /con le Prouincie, che intorno al medesimo /si trouano /descritto da Giac Cantelli da Vignola /su l'esemplare delle Carte migliori /e delle piu recenti notizie /dato in Luce da Gio Giacomo de Rossi Dalle /sue Stampe in Roma alla Pace /Con priv. del S. Pont. /1684.* Description de la mer Noire en 7 langues. Podolie. De l'atlas ??// Mercurio geografico overo guida e parti ... del mondo ... cura di Giovanni omo De Rossi ..., Roma (1684-1714). c.1/500.000. **Corso... sino al Mar Ner*. 19°30'-31° E, 41°-45°2'. Carte phys-géo; s. légende. La Mac est figurée avec peu de ses planina et de villes [Petruševski I.'87, p.103, n°478]. Bi S Y Ma B T ph Y116 cartouche. Ph

d: En **1688**, Giacomo de **Rossi**: fait le variant italien (de la carte de Pologne par G. **Sanson** 16**55**): *Stati della Corona di /Polonia /Divisa nelle sue Principali /Provincie e Palatinati /da Gvglielmo Sansone Geografo del Re Christ.mo /E di nuovo data in luce da Gia. Giac. Rossi, /in Roma ... Anno 16***88** [sur mia ph mono de Kordt, II, pl. XLIII: en encre '88] *1692.* Cf. *Stati della corona di Polonia, divisa nelle sue Principali Provincie e Palatinati da Guglielmo Sansone e di nuovo data in luce da Gia. Giac. Rossi, in Roma, 1692.* Ph de Kordt, II, pl. XLIII. d: *Le fin du **XVII** s. N. Visscher a publiée cette carte de Pologne de G. Sanson (1655) sous le titre suivant: *Tabula nova totius Regni Poloniae. Authore N. Sansono. Amstelodami apud Nicolaum Visscher* [Kordt, II, p.26]. Bi U P Bé.

d: **1692** En 1688, G. **Rossi** fait le variant italien (de la carte de Pologne par G. **Sanson** 16**55**): *Stati della Corona di /Polonia /Divisa nelle sue Principali /Provincie e Palatinati /da Gvglielmo Sansone Geografo del Re Christ.mo /E di nuovo data in luce da Gia. Giac. Rossi, /in Roma ... Anno 16***88** [sur mia ph mono de Kordt, II, pl. XLIII: en encre '88] *1692.* Cf. *Stati della corona di Polonia, divisa nelle sue Principali Provincie e Palatinati da Guglielmo Sansone e di nuovo data in luce da Gia. Giac. Rossi, in*

Roma, 1692. Ph de Kordt, II, pl. XLIII. d: *Le fin du **XVII** s. N. Visscher a publiée cette carte de Pologne de G. Sanson (1655) sous le titre suivant: *Tabula nova totius Regni Poloniae. Authore N. Sansono. Amstelodami apud Nicolaum Visscher* [Kordt, II, p.26]. Bi U P Bé.

Один з представників італійького роду Кассіні
Jacques Cassini (* 18. Februar 1677 in Paris; † 16. April 1756 in Thury bei Clermont (Oise); auch Cassini II genannt) war ein französischer Astronom und Geodät, der sich unter anderem mit der Erdfigur befasste.

Cassini wurde am 18. Februar 1677 in Paris als Sohn von Giovanni Domenico Cassini geboren, dem Direktor der Pariser Sternwarte. Er studierte am College Mazarin in Paris, das er im Alter von 14 oder 15 Jahren mit einer Arbeit über Optik verließ.

1694 wurde er zur Académie des sciences zugelassen, am 23. März 1698 bei einem Aufenthalt in England in die Royal Society of London gewählt. Meridian- bzw. Gradmessungen, die er 1700 zusammen mit seinem Vater in Frankreich durchführte, führten ihn zur Annahme, dass der Polradius der Erde größer als der Äquatorradius sei, dass die Erde also eiförmig sei. Im Gegensatz hierzu vertraten englische Astronomen unter der Führung von Isaac Newton die Ansicht, dass die Erde an den Polen abgeplattet sei, weil die Erdrotation eine Fliehkraft bewirken müsse. Um eine der beiden Thesen empirisch widerlegen zu können, war die Gradmessung damals noch zu ungenau (siehe die später eingeführte Triangulation auf der Grundlage der Arbeiten Snells).

Zeit seines Lebens bestritt Cassini sowohl die Erdabplattung an den Polen als auch das Gravitationsgesetz von Newton. Ab 1709, als die Sehkraft seines Vaters nachließ, übernahm er immer mehr dessen Aufgaben an der Pariser Sternwarte.

Weitere Vermessungen in Frankreich unternahm er 1718 und 1733, wobei er bei letzteren von seinem Sohn César-François unterstützt wurde. Die Messergebnisse unterstützten ebenfalls die Eiform der Erde, wurden aber angezweifelt, nachdem Messungen von Pierre Bouguer und Charles Marie de La Condamine 1735 in Peru und von Pierre de Maupertuis 1736 in Lappland die These der Abplattung an den Polen unterstützten.

Der Astronomie gab Cassini wertvolle Impulse durch seine exakten Tabellen über Sonne, Mond, Planeten und die Monde

von Jupiter und Saturn sowie durch die Messung der Eigenbewegung der Fixsterne.

Cassini starb am 16. April 1756 an den Folgen eines Unfalls, bei dem sich am Vortag seine Kutsche überschlagen hatte. Sein Nachfolger als Direktor der Sternwarte wurde sein Sohn César François Cassini de Thury. Der Mondkrater Cassini wurde nach ihm und Giovanni Domenico Cassini benannt.

Werke[Bearbeiten | Quelltext bearbeiten]

Cassini: Beobachtung der Verfinsterung des Mars durch den Mond, auf dem parisischen Observatorio gemachet, am 18ten Januar, 1726. In Der Königl. Akademie der Wissenschaften in Paris physische Abhandlungen. Band 7, 1751. Korn (Hrsg.), S. 660–661 (online bei uni-goettingen.de).

d: **1692** En 1688, G. **Rossi** fait le variant italien (de la carte de Pologne par G. **Sanson** 16**55**): *Stati della Corona di /Polonia /Divisa nelle sue Principali /Provincie e Palatinati /da Gvglielmo Sansone Geografo del Re Christ.mo /E di nuovo data in luce da Gia. Giac. Rossi, /in Roma ... Anno 16***88** [sur mia ph mono de Kordt, II, pl. XLIII: en encre '88] *1692.* Cf. *Stati della corona di Polonia, divisa nelle sue Principali Provincie e Palatinati da Guglielmo Sansone e di nuovo data in luce da Gia. Giac. Rossi, in Roma, 1692.* Ph de Kordt, II, pl. XLIII. d: *Le fin du **XVII** s. N. Visscher a publiée cette carte de Pologne de G. Sanson (1655) sous le titre suivant: *Tabula nova totius Regni Poloniae. Authore N. Sansono. Amstelodami apud Nicolaum Visscher* [Kordt, II, p.26]. Bi U P Bé.

\ d: **1692** N. **Sanson**. Une carte augmentée de la Pologne: *Estats de Pologne subdivisées suivant l'e**s**tendue des Palatinats. Par le S-r Sanson.* 1672. Elle entre dans l'*Atlas nouveau, contenant toutes les parties du monde. Pr**é**senté à Monseigneur le Dauphin. Par Hubert **Jaillot**.*- Paris 1689. Cette carte existe également avec la date ***1685***, ainsi que, dans la seconde édition de 1692, avec celle de **1692** [Kordt II, p.26] v: '55. Bi U P Bé.

**1699 [SANSON Nic.:

HYPERLINK "A:cgi-wingeow

ebarchiweb.dll?
service=direct)ϕ0&uid=000004&fld=F&value=000089"

ebarchiweb.dll?
service=direct〈=0&uid=000004&fld=F&value=000089"

Tabulae geographicae I, 1699] Bi. /Patavii [**Padoue**]. v: titres
Bi /sép. i

c.43 **1693** 004977 FER, N "KAMINIEC PODOLSKI, /*Ville Forte des Estats de Pologne, et de la /Haute Podolie avec Titre d'Evéché et de Pa/latinat. Située Sur le Sommet d'une Montagne /entourée de la Rivi**e**re de Smotry**c**z, et en/velopée de Rochers escarpez, a 48. degrez /45. minutes de Latitude et 50. deg. 10 min. /de Longitude. Cette Place fut prise par les /Turcs Sur les Polonois le 20e Aoust 1674.* / Nicolas de Fer. - 1693. Plan panoramique (pianta rialzata) (c. 43); 21,2x27,4+ (ligne de cadre). Légende
//004942 [FER N. *Les forces de l'Europe* I, 1694]. Cf. avec mes notes de Barcelone. Bi U v ph dq189+.
Пор
d: **1694** RUBEIS, Io. Iacobus de;(=) gr. ROSSI, Giovanni Giacomo:

'KAMIENIEC. - /*Serenissimo Jacobo Poloni Principi [] Io. Iacobus de Rubeis formis Romae ad Templum S. Maria de Pace cum Priuileggio Sumi Pontifici Die XX. Iulij MDCLXXXIV.*'. //Teatro della guerra contro il Turco, dove sono le piante, e le Vedute delle principali città e ... b. Giacomo Giovanni Rossi in Rom, dat. 1694 (1687-1691), v: 1684 et '87/KAM-Pod sép

1694 Fer Nicolas de (1645(6?)-1720), graveur français, géographe de S.M. Catholique. *Mappemonde, ou carte générale de la terre, divisée en deux hémisphères, suivant la projection la plus commune, où les points principaux sont placez sur les observations de Mrs de l'Académie des sciences* 1694; *Petit Atlas 1697; Atlas curieux* 1700-05; *Atlas ou Recueil de Cartes Géographiques* 1709-22; cf. '95, '97?, &c. v: Bi U.

°*Kaminiec Podolski, ville forte des estats de Pologne*, //[FER N. *Les forces de l'Europe* I, 1694; *34*]. Bi U v.

1695 FER Nicolas de: (atlas) *Les forces de l'Europe, ou description des principales villes avec leur fortifications* 1695. *Atlas Royal 1695, 1699-1702; Petit Atlas 1697; Atlas curieux 1700-05; Atlas ou Recueil de Cartes Géographiques 1709-22;* cf. '91, '94, '97?, &c.

1695 FER, N. de: *L'EUROPE, /O**u** Tous Les Points Principaux Sont Plac**e**z /Sur Les Observations De M^rs^. De L'Acad**e**/mie Royale Des Sciences*. /Par N**:** De Fer G**e**ographe **d**e Monseigneur /Le Dauphin.– [Paris: Chez l'Auteur 1695 (avec privilège du roi)]. ¤Dédicace, un *Avertissement, Échelle, lieu* et la date de publication sont dans un cartouche (v: texte en Bi). BNFr: Ge B1118 [Dulau R. '94, p.166-167]#: 2 Ks^+(fragm):^ U&P. Bi S U Y T Sq P R Bé.

На багатьох мапах були нанесена вже типова на цей час назва типу «Країна Козаків»
1684 Carta della «Tartaria d'Europa» del 1684, contenente «le due Ukraine, una abitata da Cossachi Tanaiti soggetti al Moscouita, l'altra da Cossachi di Zaporowa, ora liberi e già dipendenti dalla Polonia» ill **Cart не відкр див Іте автора і пор фр , де є ця назва

**1649

1650 ****Мандрівники.

**1618 НОВЕ Делла Валлє П'єтро (1582 -1652) 1618
Pietro délia Valle, voyageur **italien** illustre, nous informe sur la situation en mai 1618:

Як вказував відомий італійський мандрівник П'єтро делла Валле у травні 1618 року: «Турки не мають на Чорному морі

жодного місця, яке б не взяли і не сплюндрували козаки. В усякому разі вони сьогодні на Чорному морі така значна сила, що, якщо докладуть більше енергії, будуть повністю його контролювати».[24]
= Не залишилося місця на Чорному морі, яке б не відвідали Козаки («не захопили і не пограбували», n'accaparent ou ne saccagent) д
= ur la mer Noire, les Turcs n'ont aucun **endroit** que les Cosaques n'accaparent ou ne saccagent. De toute façon, aujourd'hui ils ont une telle suprématie sur la mer Noire que s'ils y mettent plus d'énergie, ils la contrôleront entièrement.

La Sic zaporogue, république cosaque chrétienne orthodoxe, menait également la lutte contre la Pologne, république féodale catholique constituée d'autocrates, de propriétaires fonciers, basée sur le servage. Donc le face à face militaire polono-

HOBE
Pietro della Valle, voyageur italien illustre, nous informe sur la situation en mai 1618:

Sur la mer Noire, les Turcs n'ont aucun endroit que les Cosaques n'accaparent ou ne saccagent. De toute façon, aujourd'hui ils ont une telle suprématie sur la mer Noire que s'ils y mettent plus d'énergie, ils la contrôleront entièrement.

La Sic zaporogue, république cosaque chrétienne orthodoxe, menait également la lutte contre la Pologne, république féodale catholique constituée d'autocrates, de propriétaires fonciers, basée sur le servage. Donc le face à face militaire polono-

#i- u **1614-1626. Della Valle Pietro, *romano* 1586-1652. — Viaggi descritti da lui medesimo in 54 Lettere familiari etc. Roma, Mascardi, 1650-58. *2 v. 4."* — 08 —*Gli stessi,* Venezia, Buglioni, 1661. *4 v. 12°*
Gli stessi, Roma, Dragondclli, 1662-1663. *2. v. 4." con la vita dell'autore scritta da Pietro Bellori e con ritratto. Buona edizione.*

Les fameux voyages de Pierre della Vallo traduits de l'italien par les Peres Etienne Carneau et Francois Le Comte. Paris, 1661-1666, *4. v. 4.°*
Gli stessi, Paris, 1670. *4 v. 4.°*
Gli stessi in inglese. London, 1665. *fi.0*
Gli stessi in olandese. Amsterdam, 1664-65. *C.v. 4."*
Gli stessi, Venetia, P. Baglioni, 1667. *12."*
Gli stessi, Bologna, 1672. *12." 4. v. Tobler.* I1 catalogo Romagnoli 1873 accenna a una edizione in tre volumi 8.°? 1. i. 3.
Gli stessi, Bologna, Longlii, 1677. *3. v.* 15.°
Gli stessi, Venetia. 1681, *8.° 4. v.*
Reise Beschreibung in Turkey, Egypten, Palestina, Persien, Ost-Jndien. Genf, T. H. Widerhold, 1674. *fi.0 con incisioni in rame ed il ritratto dell' autore e di sua moglie Sitti Maani.* 1. tali. 50 sgr., o 1. i. 5,70. — 69 —
Gli stessi inseriti nella Collection de voyages *del* Thevenot. Paris, 1663-73. *2. v. fi.0 e nelle posteriori edizioni vedi Giovanni da Lucca. Contiene la sola :* Descrizione della Giorgia *presentata dal della Valle nel 1627 a papa Urbano Vili.*
Gli stessi, Paris *(altri la vogliono stampata a Rouen),* 1745. 8. v. 12.°
Il Tobler ammette due edizioni distinte dello stesso anno.
Gli stessi, Torino, Fontana, 1843. tom. 2. 12.°
Gli stessi, Milano, Silvestri, 1S43, *2. v. 8."*
Gli stessi, Brigliton, G. Gancia, 1S44. *2. v. 8.° Cin italiano.)*

1671-1674. Magni Cornelio, *parmigiano* /el Parma/ — Quanto di più curioso e vago ha potuto raccogliere nel primo biennio (1671-1672) da esso consumato in viaggi e dimore per la Turchia.
1⁰ Volume in Parma, Galeazzo Rosati, 1679. 16.° *672 p..*
2° Volume (secondo biennio 1673-1674) in Parma per Alberto Pazzoni e Paolo Monti, MDCXCII. 16° *609 p.. Non trovo ricordato questo viaggiatore nè dal Brunet nè da altri bibliografi meno dal Tobler. Idue volume sono forniti di brutte incisioni in rame. Nel catalogo Schiepatti di Milano trovo menzionata una edizione del primo volume del* Magni di **Venetia**, **1682**. 12."

NEW **16***71*. *Zani, Ercole*, bolognese 1634-1684. — Relatione e

viaggio della Moscovia ecc. Bologna, nella Stamperia Camerale, 1690. 12.°

NEW d
Benvenga Michele — Viaggio di Levante con la descrizione di Costantinopoli. Bologna, 1688. 12.°

NEW d
Febliro Michele, *da Novi /Italia/* — Descrizione del paese dei Turchi dedicata dall'autore a Cristiana Regina di Svezia e tradotta dall' italiano in polacco dal P. Daniele Liplanski secretarlo regio. Varsavia, 1688. 12.° *(in polacco). Ciampi.Non* mi riesci di schiarire se il originale italiano sia stato dato alle stampe.

1650 **Спроба укладення воєнно-політичного союзу
**Венеціанської синьорії з Б.Хмельн проти Оттоманськ Порти
« Розробка умов договору була поручена вен послу у Відні Нікколо **Сагредо** у розпор якого прибув катол священик Альберто **Віміна** (Мікеле Б'янкі), який раніше працював у папськ нунціатурі у Варшаві»

« На поч 1650 Віміна прибув через Львів до Чигирина і на двох аудієнціях виклав гетьманові погляди Венеції /.../»

Пирлинг П. Альберто Вимина. Сношения Веннеции с Украйною и Москвою. 1650-1663 //Русская старина.- 1902.- Т.109 (январь).- С.60

На відміну від Венеції для Хм війна з турками « не була потребою часу». «Формально погодившись з Віміною, Хм зібрав козацьку раду, після чого виклав венеціанському послу погляди козаків ж в цілому приймаючи пропозиції Венеції і не відмовляючись в допомозі, вони просили її добитися дозволу на це польс короля /.../ та ,,допомоги з боку козаків С.37-8, «У той час як Венеція розпочала активно працювати над пропозиціями Хм-го, готуючи місію Віміни до Криму та

нове посольство в Україну з багатими подарунками гетьману та старшині й гарантією грошщової допомоги в здійсненні походу, гетьман 30 липня 1650 р прийняв у Чиг турец посла Османа-аги . /.../ «Коли в сер вересня Вен через польські дипл канали дізналася про домовленність Хм з Туреччиною, підготовку посольства в Україну було призупинено, а згодом увагу сіньйорії привернуло донське козацтво /.../ і Віміна був призначений посланцем до рос ц Олексія Михайловича, суверена донських козаків. Проте екон зв'язки не переривалися ...» с38

НОВЕ .\. і- у М Неначе на замітку нинішнім олігархам венеціанський посол Альберто Віміна, підкреслюючи скромність «справжнього государя», як він назвав гетьмана Б. Хмельницького, з яким він зустрічався 1650 та 1656 рр., порівнює його з «\...\ Агафоклом, який, бувши сином гончаря і досягши царської влади, звелів зробити собі стіл і поставець з глиняним посудом».

а про Стрілецьку майстерність козаків А. Віміна пише: «Мені доводилося бачити, як вони кулею гасили свічку, відсікали нагар так, немов це зроблено з допомогою щипців».http://www.e-reading.club/chapter.php/1015175/8/Reent

1650 Спроба укладення воєнно-політичного союзу Венеціанської синьорії з Б.Хмельн проти Оттоманськ Порти

« Розробка умов договору була поручена вен послу у Відні

Нікколо Сагредо у розпор якого прибув катол священик **Альберто Віміна (Мікеле Б'янкі)**, який раніше працював у папській нунціатурі у Варшаві»

« На поч 1650 Віміна прибув через Львів до Чигирина і на двох аудієнціях виклав гетьманові погляди Венеції /.../»

Пирлинг П. Альберто Вимина. Сношения Веннеции с Украйною и Москвою. 1650-1663 //Русская старина.- 1902.- Т.109 (январь).- С.60

На відміну від Венеції для Хм війна з турками « не була потребою часу». «Формально погодившись з Віміною, Хм

зібрав козацьку раду, після чого виклав венеціанському послу погляди козаків ж в цілому приймаючи пропозиції Венеції і не відмовляючись в допомозі, вони просили її добитися дозволу на це польс короля /.../ та ,,допомоги з боку козаків С.37-8,

«У той час як Венеція розпочала активно працювати над пропозиціями Хм-го, готуючи місію Віміни до Криму та нове посольство в Україну з багатими подарунками гетьману та старшині й гарантією грошщової допомоги в здійсненні походу, гетьман 30 липня 1650 р прийняв у Чиг турец посла Османа-аги . /.../ «Коли в сер вересня Вен через польські дипл канали дізналася про домовленність Хм з Туреччиною, підготовку посольства в Україну було призупинено, а згодом увагу сіньйорії привернуло донське козацтво /.../ і Віміна був призначений посланцем до рос ц Олексія Михайловича, суверена донських козаків. Проте екон зв'язки не переривалися ...» с38

НОВЕ .\. і- у 1650 Посольство Венеціанської Республіки до України 1650 року - перша в історії венеціансько-українських взаємин дипломатична місія. Відбулася за рішенням сенату Венеціанської республіки з ініціативи її посла у Відні Н.Сагредо та за підтримки папського нунція у Варшаві Дж. Тореса, які займалися пошуками і погодженням кандидатури на посланця до Украіи. Ним став **поет і священик, венеціанський підданий Альберто Віміна да Ченеда**, який від 1647 мешкав у польській столиці /був нунцієм ?/. У своїй поїздці він представляв венеціанського посла у Відні і не мав повноважень укладати угоди і договори; вірчу грамоту і посольські інструкції йому підписав Сагредо, який склав також листа до Б.Хмельницького. Посольству доручалося зібрати відомості про стосунки між турками і татарами, озброєння останніх й схилити українського гетьмана на бік європейської антитурецької коаліції. Після прибуття 3 червня до Чигирина венеціанського посланця прийняв Хмельницький в оточенні своїх старшин. Переговори тривали в атмосфері доброзичливості і взаєморозуміння й завершилися 13 червня в Суботові. У ході зустрічей і бесід гетьман вітав успіхи Венеції у війні з турками, висловив готовність прилучитися до неї. Разом з тим він вказав на необхідність відвернути загрозу польського нападу на Україну, досягти союзу з кримським ханством та одержати

грошову допомогу від Венеції. Наприкінці переговорів Хмельницький передав для Сагредо листа. Венеціанська і українська сторони дійшли згоди, що їх обмін пропозиціями і думками має характер попередніх переговорів, які слід продовжити найближчим часом.

Після повернення до Варшави Віміна склав реляцію до венеціанського сенату, котрий вирішив направити до козаків нове посольство, але вже безпосередньо від свого імені. Тоді ж розпочалася підготовка до цієї місії, яку, однак, було припинено через загострення стосунків між Польщею і козацьким військом.

Одним з важливих наслідків посольства до Хмельницького було оприлюднення й поширення в Італії й інших країнах Заходу автентичних матеріалів про Україну та її збройні сили - завдяки
.\. виданню у Венеції творів поета і священико, венеціанського підданого **Альберто Віміна да Ченеда Віміна** "Донесення про походження і звичаї козаків” (1656 .\.) та "Історія громадських воєн у Польщі” (1671 .\.). Див 1650 /Посольство Венеціанської Республіки до України 1650 р

= Vimina prepared several accounts of his journey (one of which was published in 1890 as ***Relazione dell' origine e dei costumi dei Cosacchi*** **a**nd reprinted in Russian translation in Kievskaia starina, 1899) and wrote a broader survey of the Cossack-Polish War titled ***Historia delle guerre civili di Polonia***, which was published posthumously in Venice in **1671**.

Література : Венеціанське посольство до України 1650 в Україна в міжнародних відносинах. Енциклопедичний словник-довідник. Науково-довідкове видання. Випуск 1. Предметно-тематична частина: А-Г. – Інститут історії України НАН України, Київ, 2009.

М. Грушевський. Історія України-Руси. Том IX. Розділ I. Стор. 7. К.: Наук. думка, Т. 9. Кн. 1 — 1996. — 880 с.

Молчановский Н. донесение венецианца альберто Вимина о козаках и Б.Хмельницком // Киев. стар., 1900, № 1;

Пирлинг П. альберто Вимина. сношения Венеции с Украиной и Москвою. 1650-1660 // Рус. стар. 1902, янв.;

Кордуба м. Венецьке посольство до Хмельницького (1650 р.) // Зап. НТШ, 1907, т. 78, кн.4;
1659 :d: 1900 [Рец. Томашівський С.Т. на:] Мончаловский Н. Донесение венецианца Альберто **Вимина** о козаках и Б. Хмельницком (1659 г.) // Киевская старина.— 1900.— Кн. I.— С. 62—75 // Записки НТШ— Львів, 1901,— Т. 40.— Бібліографія.— С. 14—15. Bio i- u cos

1671 Vimina Alberto (Dom ~): *Historia delle guerre civili di Polonia.* Publié par Dom Giovanni Battista **Casotti** après la morte de l'auteur.- Venise, 1671, 270 p. Dans le même volume: *Breve racconto dei profitti dell'armi de Moscoviti contro la Pologna in Lituania* p.271-284*; Relazione della Moscovia dove consta il sito di quell'Imperio, clima, costumi, Religioni, Governo, Forze, Ricchezza, &c* (p.285-324); *La Svetia ..(325-368).* Ces textes "additionnel" (p.7 et suivantes; !!en Barc.exemplaro estas totala numeracio!) sont écrits d'après une *Relazione dell'Origine e de' costumi de' Cosacchi fatta l'anno **1656** da Alberto Vimina, ambasciatore della Repubblica di Venezia e pubblicata da G. Ferrero* (manuscrit original à Ferrare, copie dans la B.N. de Paris), qui est étudiée par Luigi Alpago **Novello** dans les "Archives historiques de Belluno, Feltre et Cadore" (année VI,n°86), mais considérée comme un document complètement diffèrent, non publié en édition de 1671 (cf. Picchio 59a, p.123).

En générale compilatrice (sur Kromer &c), ce livre quand même est écrit sur la base de propres expérience de l'auteur, l'*expérience acquise en regardant de près* (Picchio, 59a,p.123). Les erreurs en écritures des noms duent à l'éditeur (ib.). Vimina parle en générale des compagnes contre Khmel'nytz'kyi en 1648-52 [*vn Cosacco di molto nome detto Bogdan Chimelniki*, p.3 de texte général], du point de vue de catholicisme polonaise , hostile aux rebelles Cosaques, mais le livre contient autre cela une riche matériel historique, diplomatique, politico-économique et géographique sur l'Ukraine, en la faisant connaître en Occident. v. **1650: Vimina** v. Ote^cestv. zapiski de 1829; Ciampi, Cronia;

Picchio [59a, p.122-126#], M.Korduba 1907 (pas cité par Picchio); Matvijiscyn Ia.'92, p.56. BbU'71.

Caccamo D. Alberto Vimina in Ucraina e nella “parti settentionali”. Diplomazia e cultura nel Seicento veneto // Europa Orientalis, 1986, vol. V;

Віміна А. реляція про походження та звичаї козаків// Київ. стар., 1999, № 5. Вікі

1650 d: 1907 KORDUBA Myron: Âeíeöüêe ïocoëücòâo äo Xìeëüíè

oão (1650 p.) //3HTØ, 1907, T.78, kí.4, còop. 51-89. v. Kordouba. Bb i –u

1657 à v : 1650. Vimina Alberto, *di Ceneda (Belluno)* — Relazioni della Moscovia e Svezia e loro governi collo annotazioni in margine di D. Gio. Battista Casotti *inserite nell'opera:* Istorie delle guerre civili di Polonia etc. Venezia, Giov. Pietro Tinelli, 1671. 4.° *Ciampi.* Relazione della Moscovia . . . . edita per cura di Guglielmo Berchet. Milano, stabilimento Giuseppe Civelli, 1861. 4° *p. 36.*

1650-53 Pietro della Valle °BORROMEO, Elisabetta. Thèmes : Europe orientale Pays précis : Croatie, Albanie, Slovenie, République Federale de Jugoslavie, Bulgarie, Grèce, Turquie, Ukraine. XVIIe siècle.

«Pietro della Valle e l'“Ars peregrinandi”» // Miscellanea di Storia delle esplorazioni, XXII, Genova, 1997, p. 101-127.

°Doctorat sur Les Voyageurs italiens dans l'Empire ottoman au XVIIe siècle (EHESS). °Etablissement: Adresse : Via San Siro

20149 Milan, Italie, (39) 2 460951.

HYPERLINK "mailto:elibor@wanadoo.fr"

elibor@wanadoo.fr

HYPERLINK ""

Coordonnées personnelles : 17, rue d'Aboukir, 75002 Paris, France

Téléphone : (33)(0)1 44 76 01 22. Fax : (33)(0)1 44 76 01 22.

Bi/U Bb/U i- f – u1650-53&1997, écrire : j'ai donne des inf courtes dans ma «La cultura… Roma1992, p.54-55 (donu nome de la Bibl en It.)

++3 примітками

Giovam Batista Casotti (1669-06.07.1737), Prêtre, Homme de lettres, érudit

1671 ***Vimina A.*** Historia delle guerre civili di Polonia divisa in cinque libri. Progressi dell'armi moscovite contro Polacchi. Relatione della Moscovia, e Svetia, e loro governi. Di don Alberto Vimina bellunese. Dedicata all'Ill., e Ecc. Sr Cavalier Michel Morosini, per la Serenissima Repub/li/ca di Venetia appreso la Santità di Nostro Signore Papa Clemente X. Con le **Annotationi** in margine di don ***Gio. Battista Casotti*** Dottor di Legge.- Venetia, Appresso Gio. Pietro Pinelli, 1671- In-4° , 368 p.

=1671 Vimina Alberto (Dom ~): *Historia delle guerre civili di Polonia.* Publié par Dom Giovanni Battista **Casotti** après la morte de l'auteur.- Venise, 1671, 270 p. Dans le même volume: *Breve racconto dei profitti dell'armi de Moscoviti contro la Pologna in Lituania* p.271-284*; Relazione della Moscovia dove consta il sito di quell'Imperio, clima, costumi, Religioni, Governo, Forze, Ricchezza, &c* (p.285-324); *La Svetia ..(325-368).* Ces textes "additionnel" (p.7 et suivantes; !!en Barc.exemplaro estas totala numeracio!) sont écrits d'après une *Relazione dell'Origine e de' costumi de' Cosacchi fatta l'anno **1656** da Alberto Vimina, ambasciatore della Repubblica di Venezia e pubblicata da G. Ferrero* (manuscrit original à Ferrare, copie dans la B.N. de Paris), qui est étudiée par Luigi Alpago **Novello** dans les "Archives historiques de Belluno, Feltre et Cadore" (année VI,n°86), mais considérée comme un document complètement

diffèrent, non publié en édition de 1671 (cf. Picchio 59a, p.123).

En générale compilatrice (sur Kromer &c), ce livre quand même est écrit sur la base de propres expérience de l'auteur, l'*expérience acquise en regardant de près* (Picchio, 59a,p.123). Les erreurs en écritures des noms duent à l'éditeur (ib.). Vimina parle en générale des compagnes contre Khmel'nytz'kyi en 1648-52 [*vn Cosacco di molto nome detto Bogdan Chimelniki*, p.3 de texte général], du point de vue de catholicisme polonaise , hostile aux rebelles Cosaques, mais le livre contient autre cela une riche matériel historique, diplomatique, politico-économique et géographique sur l'Ukraine, en la faisant connaître en Occident. v. **1650: Vimina** v. Ote^cestv. zapiski de 1829; Ciampi, Cronia; Picchio [59a, p.122-126#], M.Korduba 1907 (pas cité par Picchio); Matvijiscyn Ia.'92, p.56. BbU'71.

І**талійці поширювали в **Європі отриману інформацію** про Україну (найчастіше будучи на службі у монархів чи заможної знаті). Так про одного з них Іван Йосафат Скрутень згадував (28.04.1943 у листі до Романа Луканя: «знайшов /в архівах / деякі матеріали, що висвітлюють характер і зовнішню діяльність гетьмана Б. Хмельницького. Це повідомлення було написане для Баварського короля кимось із сучасників в Італії в XVII ст.» (інфо Уляни Кришталович). Італієць Марсільї (Luigi Ferdinando Marsigli; 1658-1730) навіть користав бл. 1680 р. з багатої приватної бібліотеки Гезарфенна (Hüseyin Hezârfenn), що мав контакти з Ґалланом (Antoine Galland; 1646-1715), що писав про козаків зі Стамбулу в Париж [23].

Найбільш ефективним джерелом швидкого ознайомлення Європи з діяннями козаків виявилися друковані реляції, «летючі листки», «останні повідомлення про перемогу ...» тощо. Італійські видавці, забуваючи про згадані раніше «піратські рейди» козаків у Чорному морі, радо й нашвидку руку (часто забуваючи поставити дату [5]), повідомляли про їх «звитяжні» перемоги «на землі і на морі», у плані тріумфу християн над невірними. та «Підтвердження перемоги отриманої Запорозькими Козаками над Татарами, і

Донесення про нову битву на берегах Дніпра між Козаками та Кримським Ханом і його спільниками Турками \...\» [4], [25] та «Затемнення могутності турецької й татарської, здійснене посередництвом завжди перемагаючої зброї Козаків, Молдаван і Волощинців» - проголошують, напр., реляції 1683-84 р., видані у Венеції. Остання з’явилася спочатку латинською мовою [26] на основі друкованого оригіналу, отриманого з Польщі, а наступного року – італійською [27]. Туди ж ввійшла реляція про повернення до Варшави короля Яна III. «після звільнення Відня, з оплесками, якими його зустріли». Цей же володар, як завважує С.Чямпі (1834), «став об'єктом наклепів і заздрощів, і був прозваний ’Королем-інтриґаном’ (*Re Macchinatore*), а після його смерті вся його сім'я зазнала жорстокого поводження» [4, 101]. Відгуки італійської преси про участь козаків в обороні Відня – це тема окремого дослідження.

****Італійські переклади з різних мо**в **1655

Luc de Linda ((1625-1660): Descriptio orbis et omnium rerum publicarum in qua proecipua omnium Regnorum et Rerum publicarum ordine et methodice pertractantur quorum seriam versa ostendit Pagina.- Lugduni Batavorum ad Petrum Leffen sub signo, Phoenicius, 1655, 9ff.+1156pp., 8°; Amstelodami 1665, Jenae 1670, 8°; trad. it.: Venetia, Per Combi et La Nou, 1664, ff.9, 1004 pp., 4° Parle de l'influence polonaise sur l'Ukraine même après la séparation.

Lucde Linda, un des fondateurs de la statistique scientifique. Visita plusieurs cours d'Europe [Borschak E.'35, p.33]. i –u Bi U.

**1658 59. Gualdo-Priorato Conte Galeazzo, Storia nella quale si contengono tutte le cose universali occorse dall'anno 1640 sino all' anno 1646 consacrata alla Maestà Augustissima di Vladislao IV re di Polonia, e Svezia ec. In Venezia presso i Bertani 16474°

«****Козаки – це нащадки Сарматів»** вважав полковник-літератор **Рутьє** (Routier, 1827), автор досліджнння християнської релігії в Грузії, згадуючи у вільному стилі про провіннції в Азії («Каппадокію і Мінґрелію, що є Колхідою

древніх»), в яких апостол Андрій «проповідував Євангеліє», посилається на сумнівну «традицію», яка «додає, що цей ревний апостол перейшов звідти на Кавказ до Абазів (*Abases*), звідки він проник до берегів Дону (*Танаїсу*), там був замучений Сарматами, // скіфським народом, від якого нинішні Козаки виводять фактичне своє походження» [14, 199-200]. Автор, таким чином, обрізав шлях апостола до Києва. Автор при цьому дещо детальніше зупиняється на релвгіних проблемах у Вірменії, характеризуючи при цьому діяльність цікавого для нас театинця-француза (від 1663 р.; пов'язаного тісно з Італією) Луї-Марі **Піду** (Louis-Marie Pidou de Saint-Olon; 1637-1717), що був направлений з Риму у Львів, де він очолив спільноту театинів 1669-70, діяв у Вірменському кафедральному соборі Успіння Пресвятої Богородиці (збудованому ХІУ ст.) та викладав у місцевому театинському колеґіумі (Collegium Pontificum; заснованого 1664) для вірмен-уніатів (а з 1708 р. й для русинів), ставши його другим ректором, після італійця Клементо **Галіяно** (Клементе Ґальяно (1610—1666) 1610—66; ректор 1664-66), перше ніж відправитися в Персію (1685), де він став єпископом (1696) і закінчив своє земне життя.

Фо Театинс колеґія Льв Кривоноса 6 арх Нікола Сальві, Гаетано Кіавер 1734-46, 1848

****Вірмени в Україні** творили досить поважну спільноту, яка підтримувала відносини з італійськими земляками, отримуючи від них зокрема друковану літературу, у т.ч. навчальну. У викладацькій роботі театини знаходилися переважно під впливом системи єзуїтів та піярів.

Театинці, що заснували колеґію, були спроваджені до Львова 1664 р. на запрошення львівського вірменського архієпископа (з 1627 р.) Миколи **Торосовича** (Миколай, Нікол, *пол.* Mikołaj Torosowicz**;** 1605 - 24.10.1681**)**, що мав тісні контакти зі Стамбулом (де був висвячений 1626 р.), з Венецією і Римом. Він проголосив *унію* в костелі кармелітів босих 24.10.1630*,* що підтверджена Ватиканом 8.11.1630 і одобрена папою під час його зустрічі з Урбаном VIII, меценатом наук та мистецтв. Останній, як і його попередники, листувався з Петром Могилою та іншими діячами з питань унії та фукціонування католицьких і василіанських інституцій в

Україні. Климент VIII, напр., у своєму посланні від 5.04.1603 до князя Януша Острозького висловлює йому подяку за підтримку ним уніатів на недавньому Сеймі [16, v.1, 302], а 10.05.1603 він, «беручи до серця спасіння руського народу», пише листа Сиґізмунду III, в якому «наполегливо» просить «не забувати про пильність і обережність» [16, 21] і призначати в майбутньому на посаду київського воєводи прихильника унії з вимогою, адже це місце (до своєї смерті 1608 р.) займав князь Костянтин-Василь Острозький (батько згаданого Януша), який виступив проти унії ще під час Брестського церковного соброу (1596) і став ініціатором антиуніатського літературного гуртка в Острозі (заснувавши там школу і друкарню), але не підтримав козаків Івана Підкови, брав участь у придушенні згаданого повстання під проводом Наливайків (і К.Косинського), а також повинен був приймати міри, щоб обмежити «наскоки» козаків на сусідні держави, бо, як йому дорікали при польському дворі, з його людей найбільше втікало до козаків.

Король і без нагадувань з Риму був на стороні своїх одновірців, посприявши, напр., київському уніатському митрополитові повернути у його підпорядкування деякі храми й монастирі, за що папа Павло V його хвалить у листі до нього від 19.12.1609, дізнавшись про деталі від свого нунція в РП (1606-12) Франциска **Симонетті**, фульдського єпископа [16, v.1, 339], котрий, до речі, подавав до Ватикану відомості й про луцькі справи Остафія Єло-Малинського щодо його єпископства, посилаючись на отриманого листа від 26.07.1608 від його недруга Януша Острозького. Родич першого з них, українець-уніат Данило, белзький каштелян, який володів маєтками на Волині, що зазнали втрат за Хмельниччини, надіслав біля сотні своїх вояків для участі в битві проти козаків під Берестечком (1651).

«Своєму найдорожчому сину, благородному мужу Ґеорґію, князю у Вишневці» висловлює подяку та благословення той же Павло V (лист від 6.11.1607) за його наміри допомагати Ордену домініканців [16, v.1, 321], про що у Римі сповістив княжий посланець-домініканець **Григорій**, передавши понтифіку «подарунки» (і отримавши від нього). Юрій Вишневецький (пом. 1618), каштелян київський і староста кам’янецький, благодійник єзуїтської Луцької колегії, була в полі зору домініканців і нині в їхньому архіві у Римі AGOP зберігаються матеріали також й про інші колеґії в Україні 17-18 ст. (переважно домініканські)

J.729 *Patrylo I.* (Dr. en Theol. P/ater/.): Lo Dominicanos en Ucrania // Ucrania libre.- Buenoss Aires, 1954. - P.48-51 Kse #

J.733 *Loenertz R.* (O.P.): Les origines de l'ancienne historiographie dominicaine en Pologne // Archivum Fratrum Praedicatorum (AFP). Vol. 8.- Romae, 1938. - P.124-162 Kse #

J.737 *Loenertz, Rayeiqu J.* (O.P.): La vie de S. Hyacinthe du lecteur Stanislas envisagée comme source historique // Archivum Fratrum Praedicatorum (AFP). Vol. 27.- Romae, 1957. - P.5-38 Kse #

J.738. *Eszer, Ambrosius O.P.*: Emidio Portelli d'Ascoli O.P. und die II. Krim-Mission der Dominikaner (1624-1635) // Archivum Fratrum Praedicatorum (AFP). Vol. 38.- Romae,-1968.- P.165-259 Kse

Правда про унію: Документи і матеріали.- Львів: Каменяр, 1981.

Рутьє в окремій публікації (*Journal Asiatique*, t. 2, p.22-) подав зміст та проаналізував історію і сюжетну лінію траґедійної п'єси (1668) **Піду** про театинок-мучениць ІУ ст. в Грузії, св. Ріпсіме та Ґаяне (*Ripsime* et *Gaiana*), супутниць св. Ніна (*Nino*; колись також Нуні у Вірменії, за словами автора, де всі три вони дуже шановані), твір, який він театралізував у Колеґії [14, 200], а отже, який може бути віднесений до й до галицької літератури.

Як видно з донесень **Піду**, напр., двох теолоґічних, реляції про свою місію 1669 р., «італійського рукопису» [15, 11] та з кореспонденції (що нині у паризькому Архіві закордонних місій), маючи за мету підпорядкувати вірменський єпископат Ватікану, він дуже уважно аналізував релігійну ситуацію, зачіпаючи окремі воєнно політичні аспекти співжиття в РП, зокрема не легкі відносини з католиками, а також з православними та козаками, що відносилися до театинів (ще перед його прибуттям) майже так само як до католиків та уніатів. Однак мало відомо про їх відношення до природничих

наук, особливо новітніх, хоча в їх середовищі діяли **Скуполі** (Lorenzo Scupoli; 1530–1610, проповідник й аскетичний письменник, найважливіший твір якого «*Il combattimento spirituale*» декілька раз був виданий у російському перекладі («*Брань духовная*» Іваном Самойловичем Андріївським (Андреевским; (1759—1809; М.: Тип. Комп. типогр., 1787. — 254 с.), священицьким сином з с.Дроздовка, біля Ніжина, вихованцем Київських духовних семінарії та академії, згодом екстраординарним проф. медицини Московського університету; масоном, поетом, перекладачем і видавцем Олександром Федоровичем Лабзінм (1766 - 1825), що на старість вивчав вищу математику ; «Н*евидимая брань*» Феофаном Самітником \Затворником; 1815-94\, вихованцем Київської Духовної академії \1837-41\ та ректором Київсько-Софійського духовного училища та викладач латині, противника революцій та «Лапласовской теория самообразования мира» /*Собраніе писемъ святителя Ѳеофана*. Вип.VII.- Москва, 1900.- С.142 - 143.); Ґваріно **Ґваріні** (Camillo-Guarino ***Guarini***; 1624–83), знаменитий архітектор зокрема сициліанського барокко, прихильник «криволінійної архітектури» на базі стереометрії (з наданням переваги овалу з планіметрії), філософ (який ознайомився в Парижі з філософію Декарта і намагався пристосуват її до своїх теологічних поглядів) та викладач математики та фізики в Модені, автор тексту з ґномоніки, праці з астрономії, де він проявив себе як захисник ґеоцентризму (Compendio della Sfera celeste di D. Gvarino ***Gvarin***o Chier. Reg. / In cui con addattate figure si spiegono tutti s varuj giri, che segnano co’ i suoi mo***u***imenti il Sole, e altre Stelle.- In Torino : Appresso G**iorgio Colonna,** 1675, ґеометрії (Евкліда (Euclides adauctus et methodicus mathematicaeque universalis.- Turin, 1671), філософії математики («Placita Philosophica»); венеціанський юрист **Спінеллі** (Antonio Spinelli (1630 - 1706), автор полемічної публікації 1672 р. проти баварського теолога-єзуїта **Ґрумппенберґа** (William Gumppenberg; 1609 - 8.05.1675), що 1633-40 та 1662-66 рр. перебував у Римі і відомого своїм теологічним «*Atlas*’ом *Marianus*» (1672), критикованого Спінеллі. Направлений спочатку проти протестантів, твір розрісся у величезну топоґрафічну і ілюстративну енциклопедію чудес, пов’язаних з культом св.Марії. Цей латиномовний твір, перший варіат («Ідея») якого з’явився 1655 р. (*Idea Atlantis Mariani de Imaginibus miraculosis B.V. Mariae*.- Trient: Carlo Zanetti), а 1657-59 рр. уже в 4 томах (тоді ж і німецькою, в 4 т.), декілька раз

перевидавався з доповненнями й був перекладений іншими мовами (угорською, 1690; чеською, 1704, а в 19 ст. італійською та французькою \також останньою - 2015 р., двомовне, критичне вид.\) і теолоґ та кардинал (1712) **Томазі** (Giuseppe Maria Tomasi; 1649–1713), беатифікований папою Яном Павлом II (12.11.1986), автор творів з літурґістики та бібліознавства, якого називали «принцом римських літурґістів»

В Україні, переважно на службі у вельмож, перебувала низка італійських фахівців – архітектори, воєнні інженери, артилеристи, лікарі [29], купці (арсенал у Барі, напр., став центральним пунктом закупівлі "італійської" селітри \до 1648 р.\), мандрівники, музиканти та ін. митці, не кажучи вже про численних ченців різних віросповідань, які, повернувшись на батьківщину, поширювали відомості про наш край. Звертаючись, напр., до будівничої справи, зауважуємо, що на поч. 16 ст., розширено оборонні укріплення у Кам’янець-Подільському, план якого з 7 вежами накреслив воєнний інженер Камілій \Camilius\); 1605 р. розширено фортифікації тоді етнічно українського Замост’я, модерну урбанізацію котрого конкретизував ще у 16 ст. Б.**Морандо** \Bernardo Morando\ з Падуї за ідеєю Яна Замойського, вихованця тамтешнього університету \ і ці укріплення витримали козацьку осаду 1648 та шведську – 1656 рр.\; 1634 р. було зведено Золочівську фортецю на місці дерев'яного замку, на кошти згаданого Якуба Собеського, за проектом невідомого італійського спеціаліста; невідомі італійські майстри керували зведенням Бережанського замку за кресленниками Боплана. За рисунком Аврелія **Пассаротті** (Passarotti) А.Гоґенберг виконав 1607мідьорит панорами Львова, репродукований у багатьох виданнях \муніципальна бібліотека A.Bertarelli у Мілані посідає, напр., *Veduta di Leopoli nel 1625*; а воєнний кресляр і ґравер Стефан делля Белля виконав, як очевидець, акварель, на якій зображені

кінні козаки, що в’їзджають в Париж, супроводжуючи польське посольство 1645 р.

****

**Бб Цитована література

[1]. *Legrand E*. Bibliogr. hellénique du XVIIe siècle. T.III.- P, 1895.

[2]. Relazione della Conquista del Regno di Moscoviti conseguita dal Serenissimo Giovane Demetrio \...\.- Venezia, 1605 (Basitiowitx.- Firenze, 1827).

[3]. Antologia: giornale di scienze, lettere e arti. T.40.- Firenze: Vieusseux, 1830.

[4]. *Ciampi S*. Bibliografia critica delle antiche reciproche corrispondenze \...\ dell' Italia colla Russia, colla Polonia ed altre parti settentrionali.Vol.1-2.– Firenze: stamp. di I.Allegrini e G. Mazzoni, 1834, 1839.- 861 p.

[5]. Novissima Relazione della segnalata vittoria ottenuta da' Cosacchi, Valacchi, e Moldavi contro i Tartari.- Venezia, \б.д.\. 2 арк. in 4-° за [4, II, 156].

[6]. *Botero G.* Le Relazioni universali.- Vincenza: G.Greco, 1589.- In-4°, 207 p.
Venezia : per li Bertani, 1671;

[7]. *Borschak É*. Ukraine dans la littérature de l’Europe occidentale.- Paris.- 1935.

[8]. /*Arcudius P.*/ Libri VII de concordia Ecclesiae occidentalis et orientalis in septem sacramentorurn ordine.- Romae /Paris/, 1619, /1626, 1672/, in-F°.

[9]. *Matvijiscyn Ia.O.* La cultura e la scienza (con particolare riguardo alla matematica) nei rapporti tra Italia e Ucraina. Redazione: Carlo Minnaja, Paola Gozzi Gorini.- Рим, 1992.- In-4°.- 128 p.

[10]. La cartografia italiana.- Barcelona: ICC, 1993.- 242 p.

[11]. *Adelung, F.* Siegmund Freiherr von Herberstein.- 1818.- P.381-382, n.5

[12]. *Pavino, Luigi*. L'istoria Santa, che contienne l'Istoria de' Papi /.../. T.2, 1701.

[13]. *Mansel Ph.* Constantinople. La ville que désirait le monde.- Éd. Seuil, 1997.

[14]. *Routier, colonel.* De la Religion chrétienne en Géorgie et dans les pays circonvoisins // Journal asiatique. T.XI (Société asiatique), 1827.- P.193-283-.

[15]. *Agopoff, Nil Vahakn*. Les Arméniens en Ukraine à l'époque de la Contre-Réforme polonaise // Achkhar.- Paris, le 8 Septembre 1998.

[16]. Documenta Pontificum romanorum historiam Ucrainae illustrantitia.
Vol.-I-.- Romae, 1553-.

[17]. Правда про унію: Документи і матеріали.- Львів: Каменяр, 1981.

[18]. *Eszer, Ambrosius (O.P.*): Emidio Portelli d'Ascoli O.P. und die II. Krim-Mission der Dominikaner (1624-1635) // Archivum Fratrum Praedicatorum (AFP). Vol. 38.- Romae,-1968.- P.165-259

[19]. *Turgenevio A.J.* Historica Russiae monumenta /.../. T.2. Scripta varia a secreto Archivo Vaticano et aliis Archivis et bibliothecis Romanis excerpta continens, inde ab anno MDLXXV ad annum MDCCXIX., Petropoli: typis Edwardi Pratei, 1842.

[20]. *Matvijiscyn Ia.O.**Матвіїшин Я.О*\. L'Italia artistica, scienza, musicale ...
https://www.facebook.com/groups/990869574326309/

[21]. *Thévenot M. (ed.)*. Relations de divers voyages curieux, qui n'ont point esté publiées; ou qui ont esté traduites d'Hacluyt, de Purchas et d'autres Voyageurs Anglois, Hollandois, Portugais, Allemands, Espagnols. vol.1.- Paris, 1663.

[22]. *Боплан Г.Л. де*. Опис України. Переклад з французької *Я.І.Кравця, З.П.Борисюк*. - Київ, 1990.

[23]. *Матвіїшин Я*. Козаки у стамбульському "Журналі" А.Ґаллана (1672) // Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні. Збірник наукових праць / О.М.Титова (відп.ред). Вип 22, ч.І.– Київ-Нікополь, 2013.- С.383-391

[24]. Ювілейний збірник на пошану акад. Д.І.Багалія.- Київ, 1927.- С.1-51.

[25]. Confirmazione delle Vittorie attenute dai Cosacchi di Zaporoviae contro Tartari, e Relazione del nuovo combattimento seguito tra Cosacchi, et il Kam de’ Tartari unito co’ Turchi alle ripe del Boristene con particolare avviso della decapitazione del primo Visire seguita in Belgrado li 25 decembre 1683. 3а [4, 87].

[26]. Ecclissis Turco-Tartarica, per Cosaco-polonos, Valachos, et Moldavos in Crucis Christianaeque fidei tryumphum nuperrime exorta sub anno 1683.- Venetiis: ab impressione polonica, /168***3*** або 1684.- 12°/.

[27]. Ecclisse della Potenza de' Turchi e de' Tartari formata dalla interposizione dell' armi sempre vittoriose de' Cosacchi, Moldavi e Valacchi.- Venetiis, 168***4*** \1685?\.

[28]. I viaggi in Europa divisati in varie lettere al signor consigliere Amato Danio.- Napoli, Giuseppe Roselli, 1708.- In-8°.

[29]. *Matvijiscyn Ja.* Contatti nel dominio della medicina tra Italia ed Ucraina //Atti dell' Accademia Perolitana dei Pericolanti. Classe di Scienze Medico-Biologiche. Vol.82.- Messine, Anno accademico CCLXVII (1994).- P.15 - 58.

[30]. *Матвіїшин Я.О.* 1. Ідеї Коперника в Україні (с.370-421); 2. Мартин з Журавиці на зорі галицької астрономії (с.455-489); 3. Феофан Прокопович і астрономія (с.534-605) // Українське небо. Студії над історією астрономії в Україні. За заг. ред. *О.Петрука*.– Львів: ІППММ НАНУ, 2014.- 768 с.
(в Інтернеті з кольоровими іл.
http://astro.franko.lviv.ua/~petruk/)

[31]. Avvisi italiani, ordinarii e straordinarii, degli anni 1677, 1678, 1679, e 1680.- Vienna: appresso Gio. Van Ghelen, б.д. \ №87 від 23.10.1677 – 1680\.

J.729 *Patrylo I.* (Dr. en Theol. P/ater/.): Lo Dominicanos en Ucrania // Ucrania libre.- Buenoss Aires, 1954. - P.48-51 Kse #

J.733 *Loenertz R.* (O.P.): Les origines de l’ancienne historiographie dominicaine en Pologne // Archivum Fratrum Praedicatorum (AFP). Vol. 8.- Romae, 1938. - P.124-162 Kse #

J.737 *Loenertz, Rayeiqu J.* (O.P.): La vie de S. Hyacinthe du lecteur Stanislas envisagée comme source historique // Archivum Fratrum Praedicatorum (AFP). Vol. 27.- Romae, 1957. - P.5-38
Kse #